arduin
29
Jaargang 15
december 2021

WOORD VOORAF 3

EXPO
VAN KABAS TOT RUGZAK 7

200 JAAR NEDERLANDSTALIG
ONDERWIJS IN BRUSSEL
1820 – 1830 9

U.G. LAUTS
ON HIS MAJESTY'S SECRET (?) SERVICE
Wim Vandenbussche 23

200 JAAR NEDERLANDSTALIG
ONDERWIJS IN BRUSSEL
1830 – 1914 27

HET NEDERLANDS IN DE GEMEENTESCHOLEN VAN SINT-JANS-MOLENBEEK
Sven Steffens 59

200 JAAR NEDERLANDSTALIG
ONDERWIJS IN BRUSSEL
1914 – 1963 63

VIJFTIG JAAR KATHOLIEKE ONDERWIJSCEL BRUSSEL
Guido François 89

200 JAAR NEDERLANDSTALIG
ONDERWIJS IN BRUSSEL
1963 – 2021 97

HET NEDERLANDSTALIG ONDERWIJS IN BRUSSEL BARST UIT HAAR VOEGEN
Mathis Saeys 129

AMVB
ARCHIEF EN MUSEUM
VOOR HET VLAAMS
LEVEN TE BRUSSEL

WOORD VOORAF

Beste lezer,

In tegenstelling tot de vorige aflevering brengen we u deze keer een *Arduin* die slechts één thema behandelt: het Nederlandstalig onderwijs in Brussel. Het is de gedrukte neerslag van onze tentoonstelling die op 9 november opende in Gemeenschapscentrum De Markten. Dat is een bijzonder geschikte locatie gebleken voor deze tentoonstelling om er in alle veiligheid klasbezoeken te laten doorgaan.

Hoewel de tentoonstelling oorspronkelijk voor 2020 gepland stond is de voorbereiding danig doorkruist geweest door de Covid-19 pandemie. Tot enkele dagen voor de opening mochten de schoolkinderen in Brussel zelfs het openbaar vervoer niet gebruiken. Gelukkig is daar nog tijdig een mouw aan gepast, maar dat vele scholen, klassen, directies en leerkrachten hun plannen voor een bezoek dan nog konden herbekijken was wellicht teveel verhoopt. Begin december ziet de situatie er trouwens niet langer beter uit en moeten we hopen dat na een ‘sanitaire schoolstop’ de schooluitstappen in januari weer zullen opleven.

Dit woord vooraf is dan ook de uitgelezen plek om voormalig centrumverantwoordelijke Nora De Kempeneer en voorzitster Isolde Boutsen van De Markten te bedanken voor hun steun in de voorafgaande weken en maanden.

We zijn tevens verheugd dat de tentoonstelling één maand langer (tot einde januari) open blijft dan oorspronkelijk gepland. Mocht u ze nog niet bezocht hebben is deze de ideale bezoekersgids om vooraf te raadplegen. Naast de introteksten, tijdslijnen, facts and figures en opmerkelijke figuren uit de voorbije 200 jaar in dit domein, betrachten we met deze *Arduin* tevens een niet-exhaustieve catalogus te maken van wat er op de tentoonstelling te aanschouwen en te beleven valt.

Ook de film die we hiervoor lieten maken zal in een beperkt aantal exemplaren op dvd ingesloten zijn. Gezien de extra productiekosten is het voor de grote meerderheid van de lezers van *Arduin* meer aangewezen om naar de digitale versie van dit tijdschrift te klikken, via de link die u toegezonden krijgt op eenvoudige vraag aan info@amvb.be. Van daaruit zal u de vier afleveringen simpelweg kunnen 'streamen' naar uw computerscherm.
Die film is bij mijn weten overigens een primeur in de Vlaamse erfgoedpraktijk. Documentaires bestaan er natuurlijk wel, ééntje gaan we bijvoorbeeld in samenwerking met Muntpunt vertonen in januari. Maar een fictief verhaal verfilmen én in een tentoonstelling gebruiken is toch wel nieuw te noemen. We deden dit met het grootste doelpubliek voor ogen: de schoolgaande jeugd. Zij zijn immers wat we noemen de 'digital born'-generatie. Om hun aandacht te krijgen heb je bewegend beeld nodig, en dan liefst niet te lang. De vier fragmenten samen beslaan dan wel iets meer dan twintig minuten, afzonderlijk èn teruglopend in de tijd doen ze wat ze moeten doen. Ze trekken de jongeren over de erfgoeddrempel heen en wekken hun nieuwsgierigheid naar het tentoongestelde materiaal.

We zijn best fier met het resultaat. Vooral Mike Carremans die u nog kent van het Vélomuseum heeft hier een waar huzarenstuk neergezet. Op iets meer dan twee jaar tijd heeft hij de materie in extenso doorgrond en met een genealogie van negen generaties de filmmakers geïnspireerd naar hun finale resultaat. De selectie van bruiklenen gebeurde vooraf maar de finale opstelling in de laatste twee hectische weken voor de opening heeft hem ongetwijfeld zijn eerste grijze haren opgeleverd.

Toch wil deze *Arduin* nog iets meer zijn dan een elementaire bezoekersgids of souvenir. Enkele leden van het wetenschappelijk comité brengen in deze kolommen wat diepgaander lectuur dan wat u op de panelen in de tentoonstelling kon lezen.

Prof. Dr. Wim Vandenbussche verdiept zich al enkele jaren in de figuur van Ulrich Lauts, en brengt hier de vermaarde letterkundige in het voetlicht. Deze zal uitgebreider belicht worden op het colloquium dat hij plant i.s.m. de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Kunsten en Wetenschappen in het voorjaar van 2022.

Zijn VUB-collega Mathis Saeys torst de zware erfenis van Rudi Janssens, de 'uitvinder' van de taalbarometer, die, helaas, op 21 augustus overleed. Op de website van BRIO kan u het In Memoriam voor deze hoog gewaardeerde wetenschapper lezen. We citeren de eerste paragraaf: 'Veel te vroeg overleed onze VUB-collega, professor Rudi Janssens. Rudi was een fijne man, een mentor en inspirator voor velen, die zichzelf altijd wat op de achtergrond hield. Zijn wetenschappelijke verdienste is groot. Rudi was jaren de drijvende kracht achter BRIO, het kenniscentrum over Brussel en de omringende gemeenten. Dankzij de Taalbarometer en zijn steeds genuanceerde inzichten daarbij, kregen we steeds beter zicht op de complexe taaldynamiek in onze hoofdstad.'
Mathis Saeys legt in zijn bijdrage de focus op de wijzigende reputatie van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel sinds het schooljaar 1962-1963.

Daarnaast zijn er nog twee teksten van Sven Steffens en Guido François opgenomen.
Eerstgenoemde publiceerde reeds eerder in onze kolommen. Hij is conservator van Momuse, het Molenbeekse museum waar vele andere Brusselse gemeenten jaloers op zijn. Zijn expertise etaleert hij hier in een korte maar krachtige bijdrage met verve.

Guido François, voorzitter van het KOCB (de Katholieke OnderwijsCel Brussel) werkt momenteel zelf aan de geschiedenis van het vrije onderwijs in onze stad sinds 1972 en bezorgde ons een best te smaken voorproevertje.

Nog dit: we vernamen dat niet alle abonnees een uitnodiging ontvingen voor de opening. Onze excuses daarvoor. Uitnodigingen werden vlak voor de herfstvakantie per bulkmail verstuurd. Het zou kunnen dat ze in uw spam-box terecht kwamen, wat uiteraard de bedoeling niet was. Mocht u nog de kans hebben om langs te komen: tot 28 januari blijft u van harte welkom!

Erwin Eysackers
Voorzitter

Steph Feremans
Directeur

van *kabas* tot *rugzak*

200 jaar Nederlandstalig onderwijs in Brussel

Tentoonstelling De Markten
9 november – 28 januari 2022

Een initiatief van AMVB vzw - Archief en Museum voor het Vlaamse Leven in Brussel i.s.m. De Markten en Muntpunt.

Campus Kompas. Dat is de naam van de nieuwe Tienerschool in Schaarbeek, waar ook een kleuter-school in is ondergebracht. De gebouwen moeten op termijn plaats bieden aan zo'n 1.060 leerlingen: 340 in het lager- en kleuteronderwijs en 720 in het middelbaar.
Ook achter de naam van de school zit een bedoeling, zegt de directeur van de overkoepelende scholengroep: We hebben de school Campus Kompas genoemd omdat we er hier voor willen zorgen dat leerlingen zelf richting aan hun leven kunnen geven. We zijn dan ook erg blij dat we kunnen mee-werken aan het creëren van extra plaatsen, zodat we onze Brusselse kinderen en jongeren de kansen kun-nen geven die ze verdienen. (Bron: Bruzz, 01/09/2021)
Anno 2021 is er inderdaad plaats tekort in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel. Dat was ooit anders. Meer dan eens werden scho-len gesloten en in de voorbije 200 jaar waren dat in hoofdzaak Nederlandstalige. Zelf richting geven aan je studiekeuze was zelfs tot voor kort eigenlijk ongehoord, mooi in de pas lopen was het motto. Hoe dat alles evolueerde kan je hier ontdekken. Welkom!
U las deze tekst in de spelling zoals voorgeschreven door de Nederlandse Taalunie in 2005.

AMVB ARCHIEF EN MUSEUM VOOR HET VLAAMS LEVEN TE BRUSSEL
DE MARKTEN
MUNTPUNT

1820 — 1830

1820 — 1830

een *veelbeloovend* begin

1814 – 1815
Congres van Wenen (Slag bij Waterloo)

1815
Verenigd Koninkrijk der Nederlanden

1816
Stichting Normaalschool Lier

1819 – 1823
Taalbesluiten

1827
Stadsschool Nr.1 Brussel Terarken

Na den bloedigen slag bij Waterloo kwamp een einde aan het Fransche tydvak. Willem I werd konink der Verenigde Nederlanden. Hij meende dat het 'billijk is, dat het gebruik der Nederlandsche taal, welke de landtaal is, in alle die gedeelten van België hersteld worde, alwaar dezelve gebruikelijk is en algemeen verstaan wordt.' Hij vaerdigt Taalbesluiten uit (1819) die in de noordelyke provincies onmiddellyk toepasselyk zyn en vanaf 1823 ook in de tweetalige arrondissementen Brussel en Leuven. Het Nederlandsch, toen nog Nederduytsch genaemd word aldus een noodsakelyke carrièretaal.

In vijftien steden van het Zuiden werden tusschen 1819-1823 rijkslagere scholen geopend. Ze waren het model van degelijk lager onderwijs, zoals het Noorden dat reeds kende. Alle hoofdonderwijzers en heel wat ondermeesters moesten 'geimporteerd' worden. In Brussel zijn vooral Gerrit Johan Meijer (° 1781 Kleef), Ulrich Gerard Lauts (°1787 Amsterdam) en Philippe Olinger (°1794 Bettborn Luxemburg) opvallende figuren.

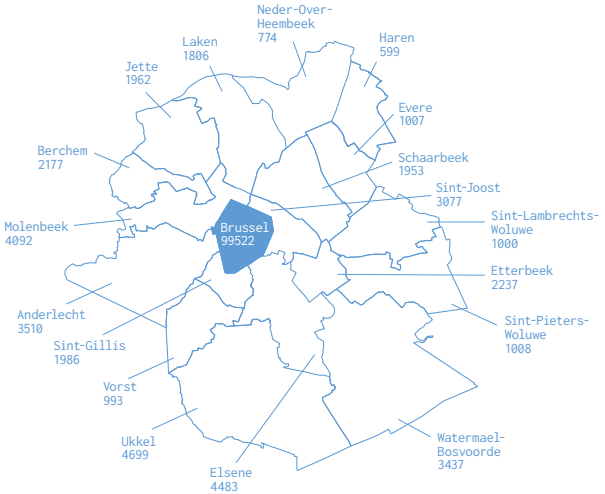
Als voorstander van bevordering van kennis en beschaving, rigtte Lauts in 1825 eene afdeeling van de Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen op.

Een andere vereeniging, de Société pour la propagation de l'enseignement mutuel, werd in 1819 gestigt om een école mutuelle op te rigten naar het voorbeeld van Engelsche en Fransche "Lancasterscholen". Dit onderrigt, meestal op particuliere of gemeentelijke aenstigting, was een kortstondig maar belangrijk verschijnsel. Het wederkeerig onderwijs bestond erin dat de pupillen malkander onderweesen onder leiding van meer gevorderden, de monitoren, gecoördineerd door één leerkracht. Dit boodt een eenvoudige en goedkoope wijs om honderden leerlingen tegelijkertijd te onderwijzen.

U las deze tekst in een mengvorm van de spelling Siegenbeek (1806) en Bilderdijkse alternatieven.

bevolkings*aantallen*

1831

Brussel Stad
99.522 inwoners

Brussels Hoofdstedelijk Gewest
140.322 inwoners

70,92%
van de Brusselse bevolking woont in 1831 in Brussel Stad

onder*wijs*

228.000 De Zuidelijke Nederlanden kende ca. 228.000 ongeletterden.

4.000 Om dit te bestrijden groeide het aantal lagere scholen in de Verenigde Nederlanden onder het bewind van Willem I tot 4.000.

kosten van *levensonderhoud*

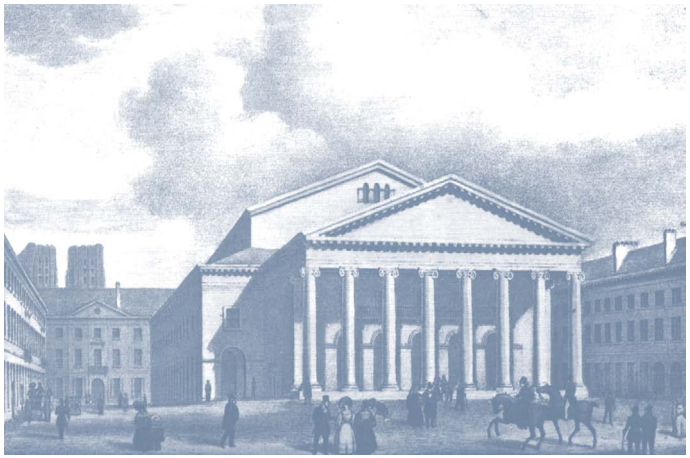
Niet gekend.

taal*verhouding*

De eerste talentellingen vinden pas plaats vanaf de eerste volkstelling in 1846.

Zicht op de Augustijnenkerk die in 1893 plaats moest ruimen voor de doorsteek van het Brouckèreplein.

Muntschouwburg bij de opening in 1819.

Optocht van Willem I op het Koningsplein op 21 september 1815.

Willem I der Nederlanden

° Den Haag 1772 † Berlijn 1843

Willem I werd op 21 september 1815 in Brussel ingehuldigd als koning van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Zowel Amsterdam als Brussel werden in jaarlijkse wisselbeurt hoofdstad. Op 15 september 1819 vaardigt hij het Taalbesluit uit dat het Nederlands gelijkschakelt met het Frans. Wetende dat de Zuidelijke Nederlanden ca. 228.000 ongeletterden telde werd degelijk Nederlandstalig onderwijs hoogstnoodzakelijk. Hierdoor groeide het aantal Nederlandstalige lagere scholen in het hele rijk tot een vierduizendtal, onder directe controle van de staat. De onvrede bij de Franstalige bourgeoisie met deze taalpolitiek was één van motieven voor de Belgische Revolutie in 1830.

Cornelis Felix Van Maanen

° Den Haag 1769 † aldaar 1846

Van Maanen was minister van Justitie onder Willem I. Hij was de inspirator van het Taalbesluit (1819): vanaf 1 januari 1823 werd het Nederlands de enige offici-ele taal voor gerechts- en bestuurszaken in de noordelijke provincies, een gebied dat achteraf nog werd uitgebreid met de Vlaamstalige arrondissementen Brussel en Leuven. Hij zette zich ook in voor de kwa-liteitsverbetering en de vernederlandsing van het onderwijs. Op die manier werden de kiemen gelegd van een Nederlandstalige sociale elite die later in het nieuwe België aan de basis zou liggen van de Vlaamse Beweging.

Gerrit Johan Meijer

° Kleef 1781 † Groningen 1848

Begonnen als huisleraar in Amsterdam werd hij op aanbeveling van Cras, Bilderdijk en Kinker in 1818 de eerste leraar der Nederlandse taal- en letterkunde aan het atheneum te Brussel. Publiceerde in 1819 het Eerste Nederduitsch leesboek, ten gebruike van het openbaar onderwijs in de zuidelijke provinciën, dat vele her-drukken kende. In 1822 werd hij professor aan de Rijksuniversiteit te Leuven. Deze van Luik benoemde hem tot doctor honoris causa. In Leuven stichtte hij in 1824 een ‘Departement’ der Maatschappij tot Nut van ’t Algemeen. Na de gebeurtenissen van 1830 werd hij hoogleraar en Groningen.

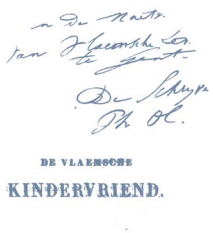

Philippe Lesbroussart

° Gent 1781 † Elsene 1855

Francofiel letterkundige. Eerst belangrijk functionaris in het departement van de Dijle maar dan achtereenvolgens in Aalst, Gent en Brussel (1817) leraar Romaanse talen. In 1830 wordt hij aangesteld als hoofdambtenaar van het staats – en hoger onderwijs en schrapt onmiddellijk heel wat universitaire leergangen én het Nederlands als schoolvak: het curriculum bleef onge-wijzigd “à l’exception des cours de la langue hollandaise, lesquels seront et demeureront supprimés, ainsi que l’emploi de cet idiome dans les classes de langues anciennes…” Noteer dat het Nederlands hier als ‘idioom’ omschreven wordt, een minderwaardig taaltje dus.

Ulrich Gerard Lauts

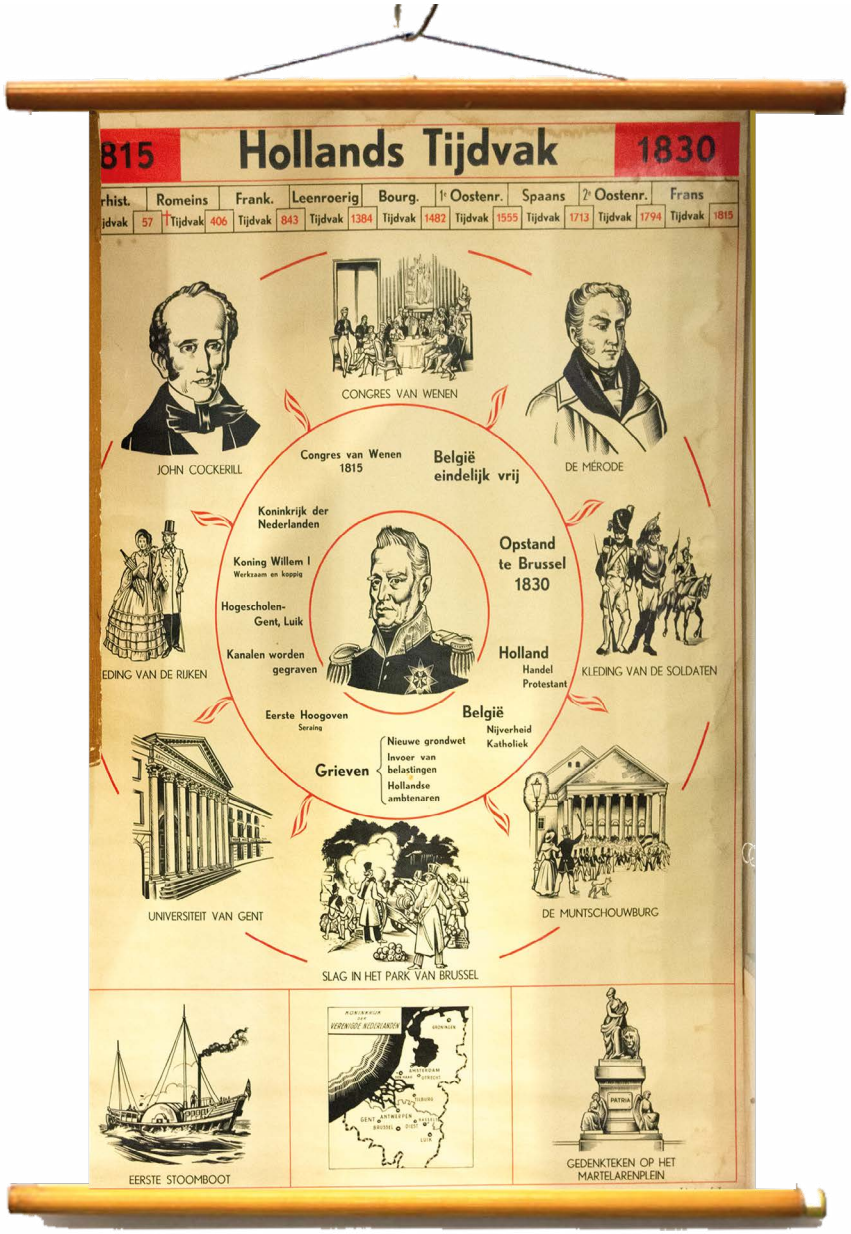
° Amsterdam 1787 † Utrecht 1865

Lauts studeerde economie, maar was vooral geïnteresseerd in de neerlandistiek en de vaderlandse en koloniale geschiedenis. Op deze terreinen verschenen tal van werken van zijn hand. Van 1821-1830 was hij leraar in de Nederlandse taal- en letterkunde aan het Atheneum te Brussel en na 1830 hoog-leraar aan het Koninklijk Instituut voor het zeewezen te Medemblik. Aan het eind van zijn leven was hij consul voor de Zuid-Afrikaanse republieken.

Philippe Olinger

° Bettborn (Lux) 1794 † Brussel 1873

Bachelor in de letteren en nadien pries-ter-leraar, onder andere in het Atheneum te Brussel waar hij met Lauts in aanvaring kwam. In 1830 ontslagen werd hij uitge-ver en hoofdredacteur van Het Nederduytsch Magazyn. In 1838 gerehabiliteerd en aan-gesteld in de Centrale Hogeschool voor Handel en Nijverheid als leraar Nederlands en vanaf 1851 opnieuw in het Atheneum. Auteur van leerboeken zoals De Vlaemsche Kindervriend, Den Kleynen Telemachus, en meerdere Fransch-Vlaemsche en Vlaemsch-Fransch woordenboeken, alsook Les Racines de la langue hollandaise; Eerste leraar Nederlands op het paleis in Laken.

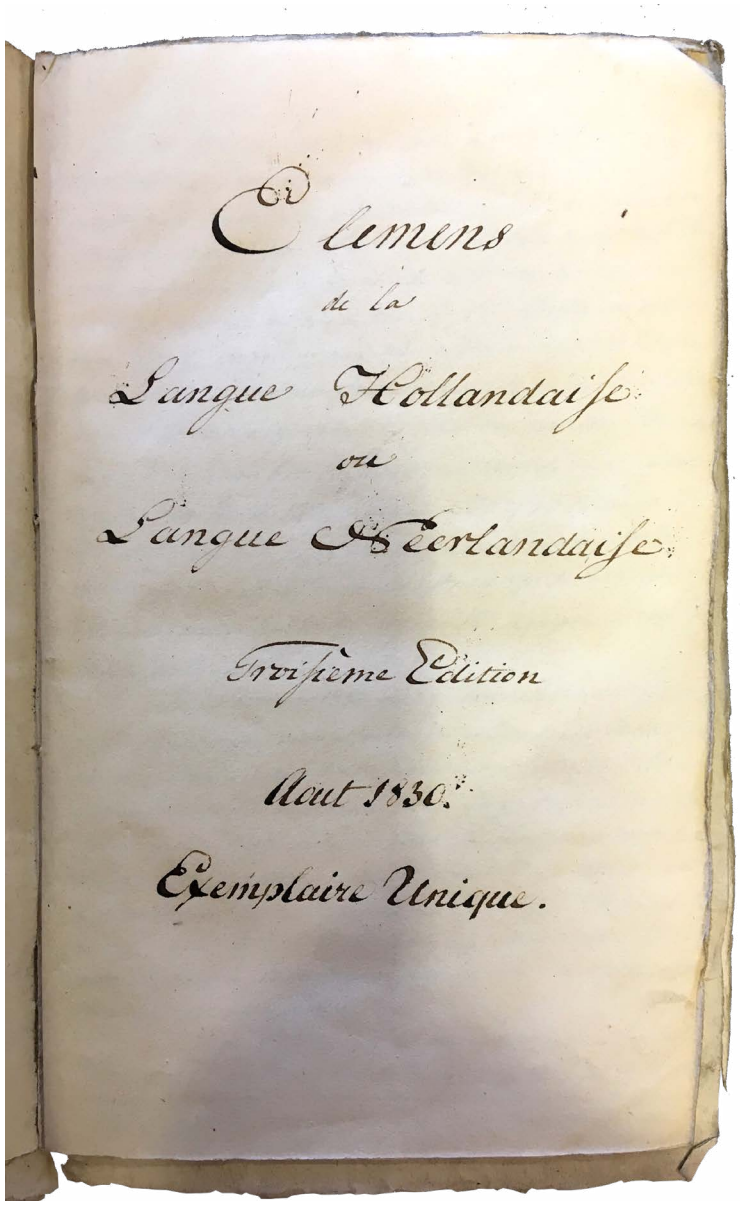

Wandplaat Hollandse Periode [SVT]

links:
Letterkast Prinsen [Nat. Onderwijsmuseum]
rechts:
Houten boekentas [SVT]

Voorblad van het manuscript van de derde (maar door de Belgische Revolutie nooit uitgegeven) editie van de *Elémens de la langue hollandaise* uit 1821.

U.G. LAUTS

ON HIS MAJESTY'S SECRET (?) SERVICE

Wim Vandenbussche, Vrije Universiteit Brussel

Wie zich verdiept in het Nederlandstalige cultuurleven te Brussel tijdens het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, kruist in de meest diverse cenakels steevast het pad van ene Ulrich Gerhard Lauts (1787-1865). Maatschappij Concordia? Check. Het 'Nut van 't algemeen'? Present, en wel als oprichter van de Brusselse afdeling. Toneelgroep De Goede Hoop? Aanwezig. Ook in de Nederduitsche Protestantse Gemeente heeft hij kort de leiding als diaken. Een duik in het schijnbaar onaangeroerde privé-archief van de Amsterdammer (berustend in de Bijzondere Collecties van de Leidse universiteit en ook deels in het Zuid-Afrikaanse Nasionale Argief in Pretoria) kleurt het personage in Raspoetin-tinten: Lauts blijkt een intimus van 's konings ministers Van Maanen en Falck, die hen geraffineerde plannen toeschuift voor het oprichten van een Nederlandstalig toneelgezelschap – met de fine fleur van alles wat grote sier maakte op de Brusselse en Nederlandse bühne – en zowaar ook voor een Nederlandstalige krant die het beleid van de vorst moet doen schitteren. Het oor van het hof heeft hij, ook al stranden zijn ambitieuze plannen in de ontwerpfase.

Lauts lijkt vandaag niettemin geheel en al verzwonden in de nevelen der geschiedschrijving en vult alleen nog een enkele voetnoot in naslagwerken over de literaire en politieke wederwaardigheden ten tijde van Willem I. Of toch niet helemaal: in de schaarse bijdragen over het Nederlandstalige onderwijs te Brussel in de prille negentiende eeuw, verschijnt Lauts ten tonele als leraar Nederlands aan het atheneum. In hun onvolprezen naslagwerk over 'het onderwijs van het Nederlands in de Waalse provincies en Luxemburg onder Koning Willem I' schetsen Guy Janssens en Kris Steyaert hoe Lauts in 1822 na vier jaar Gerrit Meijer opvolgt (die zich op de nieuwe universitaire leerstoel Nederlandse taal- en letterkunde in Leuven neervlijde).
Lauts ijvert voor de vernederlandsing van alle studiejaren, rapporteert aan de koning over tegenwerking, onwil en Nederlandsonkundigheid bij zijn collega's, leeft in een haat-liefde verhouding met zijn principaal Olinger (zie daarvoor de bijdrage van AMVB-preses Feremans in een eerdere editie van *LACA-tijdingen*) en ontpopt zich vooral tot een pedagogische ramp van formaat.

Edoch: zijn Brusselse passage zorgt wel voor het broodnodige onderwijsmateriaal om het Nederlands als tweede taal aan te leren aan Franstaligen. Met zijn Elémens de la langue hollandaise uit 1821 (een schoolgrammatica voor de hogere middelbare jaren, herzien in 1825 en 1830), zijn Woordenboek van Nederlandsche gelijkluidende en klankverwante woorden (1826), Woordenboek voor de spelling der Nederlandsche taal (1827) en het nooit uitgegeven (maar in manuscript bewaarde) Woordenboek voor de geslachten, maakt hij een kleine canon van pril moedertaalonderwijs.

En wie wordt er als enige Nederlandstalige uitverkoren om colleges over 'littérature nationale' te doceren – over en in het Nederlands – op het Museum voor Wetenschappen en Kunsten – een soortement platform voor permanente vorming voor de welopgevoede klassen, waaruit later als een feniks de Université Libre de Bruxelles zal kiemen? Lauts, und kein Ende.
De vermelde archieven geven een unieke blik op wat toen als essentiële filologie beschouwd werd, met alle klad- en netversies van de lezingen die Lauts gaf, gedrenkt in dienstbaarheid aan de creatie van een imaginaire Groot-Nederlandse identiteit. Schrijver dezes hoopt daarover weldra meer het licht te doen zien.

Na de Belgische Revolutie weet Ulrich zijn hachje te redden, halsoverkop vluchtend naar Nederland, have en goed in Brussel achtergelaten. Zijn blik en interesse gaan van dan af aan naar de Nederlandse koloniale ambities, als ijverig promotor van Boeren en Voortrekkers in zuidelijk Afrika. Het leverde hem tot op de dag van vandaag een bedenkelijke heldenstatus op in Apartheidsminnende kringen. In Brussel werd hij een van de vergeten pioniers van het Nederlandstalige onderwijs op middelbaar en hoger niveau.

Verder lezen:
FEREMANS (Steph). 'Het Nederduytsch Magazyn (1835-1837), of een kleine deels biografische familiegeschiedenis en tussendoor een beknopte schoolhistorie' In: nrs. 2,3 en 4 van *Laca tijdingen*, jaargang 26. Gebundeld te vinden op https://vub.academia.edu/StephFeremans
JANSSENS (G.) & STEYAERT (K.), met PIERRET (B.), *Het onderwijs van het Nederlands in de Waalse provincies en Luxemburg onder koning Willem I (1814-1830). Niets meer dan een boon in een brouwketel?* Brussel, VUBPress, 2008
LOUSBERG (R.) & JANSSENS (G.). *Taalverdediging en taalpropaganda in de Elémens de la langue hollandaise van U.G. Lauts, leraar aan het atheneum te Brussel.* In: HILIGSMANN (P.) , Janssens (G.) & VROMANS (J.) (eds.). 'Woord voor woord, zin voor zin: Liber Amicorum voor Siegfried Theissen'. In: *Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 207-218, Gent, 2005
VANDENBUSSCHE (W.). *Caught between propaganda and science: Ulrich Gerhard Lauts, the forgotten father of Dutch philology in Brussels*. In: HONINGS (Rick), RUTTEN (Gijsbert) & VAN KALMTHOUT (Ton) (eds.). 'Language, Literature and the Construction of a Dutch National Identity (1780-1830).' Amsterdam University Press, 117-141, Amsterdam, 2019
VANPAEMEL (G.). 'Onderwijs voor "de meer beschaafde klasse". Het Museum voor Wetenschappen en Letteren te Brussel (1826-1834). In: *Scientiarum Historia*, 23, p 3-19, 1997
Het Lautsarchief in de Leidse Universiteitsbibliotheek heeft als kenmerk BPL 2245en beslaat 55 dozen; in de National Archives van Pretoria omvat de 'Prof UG Lauts –Versameling' 20 banden.

BEWIJS VAN LIDMAATSCHAP
VAN HET
DEPARTEMENT BRUSSEL
DER
Maatschappij tot Nut van 't Algemeen,
Afgegeven aan den Heer Lauts
ingevolge Art. 11 van het huishoudelijke Reglement, voor het maatschappelijke jaar
ingaande met 1 julij 1826
SECRETARIS.
VOORZITTER.

Lidmaatschapsbewijs van Ulrich Gerhard Lauts van 't Nut van't Algemeen

aap noot mies wim zus jet
teun vuur gijs lam kees bok
wei de doeshok duif schā.pen

1830 — 1914

1830 — 1914

de *teloorgang*

1830 Belgische onafhankelijkheid

1836 Gemeentewet

1842 Schoolwet (eerste organieke wet lager onderwijs)

1844 Veroordeling Domien Sleecks o.w.v. Nederlandstalige aangifte geboorte zoon

1846 Eerste volks- en talentelling in België

1850 Taalwet middelbaar onderwijs: het Nederlands moet minstens even grondig als het Frans worden aangeleerd

1853 Oprichting Belgische afdeling van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen

Na de Belgische Revolutie (1830) verdwijnt bijkanst de helft van de schoolen. Veele pasters richtten in hunner parochies laager onderwijs in. Pas met de Gemeentewet van 1836 kunnen ook gemeentebesturen (laager) onderwijs inrichten en ze worden daartoe verplicht in 1842. Dees schoolen moesten kostenloos zijn voor d'arme kindren en het mochten vrye schoolen zijn. Nog zes jaer later zien we de eerste inperkingen op den kinderarbeid. Maar zonder leerplicht blijft het onderwijs gereserveerd voor de rykere standen.

Het Vlaemsch is in Brussel geen bestuurstael meer: omdat hij de geboorte van zijn zoon in zijn eigen tael deed wordt de schryver Domien Sleeckx veroordeeld.

In 1851 suggereerde Jacob Kats de "Maatschappy tot Nut van 't Algemeen" opnieuw op te richten. Voor de aenstichters van het Willemsfonds en andere Vlaemschvoelende vereenigingen heeft "het Nut" ongetwyfeld tot voorbeeld gediend. Ook voor de Ligue de l'Enseignement (Onderwijsliga, 1864) gesticht door Brusselse vrydenkers.
Haer doel was de verbetering van het volksonderricht en de instelling van een officieel, 'neutraal' onderwys. De vereeniging bestond uit evenveel Franschtalige als Vlaemschsprekende leeden, waeronder Karel Buls, en steunde oopenlijk de Vlaemsche

1865 Oprichting Ligue de L'Enseignement

1876 Opening École Modèle

1879 Tweede organieke wet lager onderwijs (Aanleiding eerste schoolstrijd tot 1884)

1881 Invoering transmutatieklassen

1883 Invoering taalwet onderwijs waarbij het lager onderwijs in het Nederlands blijft en in het middelbaar minstens drie vakken in het Nederlands moeten worden gegeven

1911 Afschaffing schoolgeld voor lager onderwijs Afschaffing transmutatieklassen in Brussel

taalgrieven. Zij zorgde in Brussel voor de oprichting van de Modelschool (1876).

In 1879 wordt de Tweede organieke wet op het laager onderwijs gestemd, die bepaelt dat:
- Elke gemeente een officiële laagere school heeft, zoowel voor jongens als meisjes toegankelijk.
- Elke onderwijzer een diploma van de normaalschool moet bezitten.
- Godsdienst wordt vervangen door zeedenleer en enkel buiten de lesuren onderricht mag worden.
- Gemeentes geen vrije "aengenomen" schoolen meer mogen betoelagen.

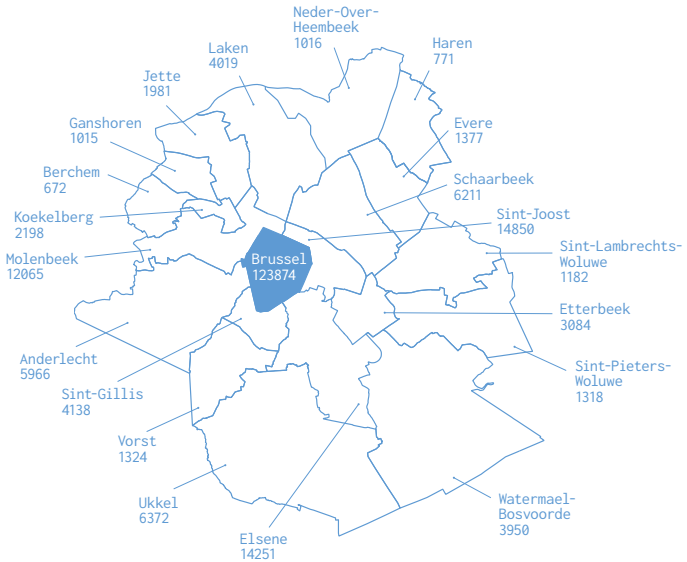
Deze wet vormde de grondslag voor de Eerste Schoolstryd die zou duuren tot 1884 wanneer de katholieken de verkiezingen winnen, die de gehate organieke wetten teniet doen en voor 30 jaar aen de macht zullen blyven.

In Brussel slaagde Karel Buls er wel in de zogenaamde transmutatieklassen in te voeren (1881).

U las deze tekst in een mengvorm van de Willems- (1841), De Vries en Te Winkelspelling (1863).

bevolkingsaantallen

1846

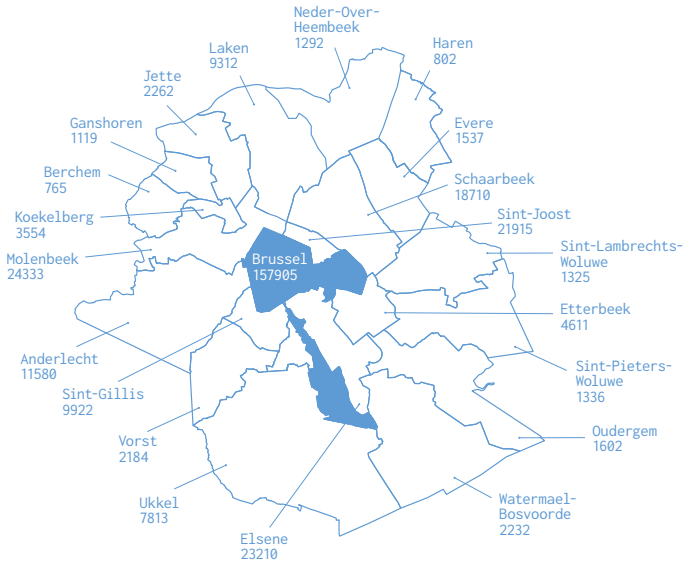
Brussel Stad
123.874 inwoners

Brussels Hoofdstedelijk Gewest
211.634 inwoners

58,53%
van de Brusselse bevolking woont in 1846 in Brussel Stad

1853: Aanhechting Leopoldswijk
1864: Aanhechting Louizalaan
1897: Aanhechting deel van Laken, tot Tivoliwijk

1866

Brussel Stad
157.905 inwoners

Brussels Hoofdstedelijk Gewest
309.321 inwoners

51,05%
van de Brusselse bevolking woont in 1866 in Brussel Stad

taal*verhouding*

Brussel Stad (1846)

60,6% Enkel Nl.: 74.680 inwoners

38,6% Enkel Fr.: 47.534 inwoners

0,8% Enkel D.: 966 inwoners

Brussels Hoofdstedelijk Gewest (1846)

66,7% Enkel Nl.: 141.160 inwoners

32% Enkel Fr.: 67.723 inwoners

0,6% Anderstaligen: 1.270 inwoners

onder*wijs*

10.214

In 1841 zitten er 10.214 leerlingen in hoofdzakelijk Franstalige klassen in Brusselse lager onderwijs.

20.991

In het schooljaar 1880-81 stijgt dit tot 20.991 leerlingen verspreid over:
Gemeentelijk onderwijs: 13.074
Confessioneel onderwijs: 6.341
Particulier onderwijs: 1.575

35%

Door de invoering van de Schoolwet van 1842 stijgt het aantal lagere scholen met 35%.

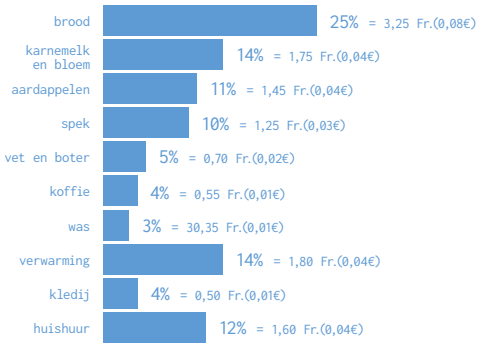
3 → 15

In Brussel stijgt het aantal gemeentelijke basisscholen tussen 1841 en 1880 van 3 naar 15.

kosten van *levensonderhoud*

85%

Rond 1840 spendeert een gezin ruim 85% van het totale inkomen aan basisbehoeften.

totaal weekuitgaven 13,20 Fr (0,33€)

Man	1,10 Fr./dag (0.03€)
Vrouw	0,45 Fr./dag (0.01€)
Kinderen	0,30 Fr./dag (0,01€) x 2

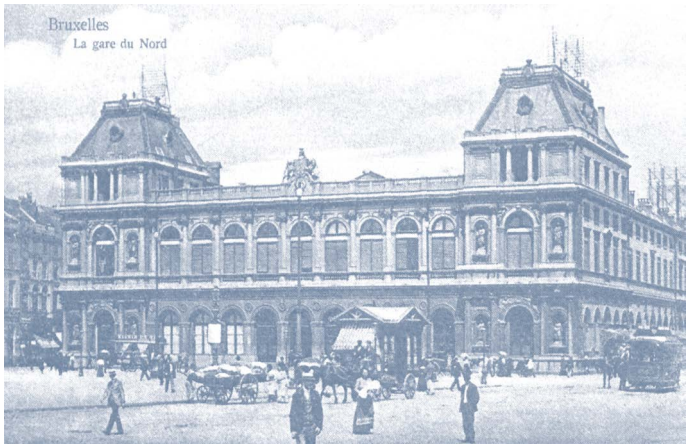
totaal weekinkomen 12,90 Fr (0,32€)
(van een weversgezin met 2 kinderen)

Zicht op de aanleg van de centrale lanen in 1869.

Zicht op het Brouckèreplein omstreeks de eeuwwisseling.

Het oude Noordstation aan het Rogierplein dat tot 1954 dienst deed.

Zicht op de overwelvingswerken van de Zenne in de richting van het Zuidstation in 1869.

Jan Frans Willems

° Boechout 1793 † Gent 1846

Jan Frans Willems treedt rond 1909 toe tot het onderwijzersgenootschap ‘Tot Nut der Jeugd’. Hier wordt hij zich bewust van de heersende taal-, school, en spellingsproblemen. Van 1816 tot 1821 zal hij werken als adjunct-archivaris aan het Antwerpse stadhuis en ziet hij hoe onder het bewind van Willem I zijn moedertaal terug evolueert tot landstaal. In 1836 richt hij samen met Jan-Baptist David de ‘Maetschappij ter bevordering der Nederduytsche Tael- en Letterkunde’ op. Willems zal zich om de Nederlandse spelling blijven bekom-meren en geeft de doorslag in de spel-lingoorlog, die van de taaleenheid van Vlaanderen en Nederland een feit maakt. De Willemsspelling zal op 9 januari 1844 van kracht worden.

Jacob Kats

° Antwerpen 1804 † Brussel 1886

Geboren in een arbeidersgezin, begint hij te werken op zesjarige leeftijd. Volgt in Brussel gratis avondschool en wordt er hulponderwijzer. In 1831 wordt die gemeenteschool opgedoekt. Hij richt de ‘Maetschappij der Verbroedering' op en begint daarvoor toneelstukken te schrijven. Was hoofdredacteur van ‘Uylenspieghel’, een satirisch weekblad in 1835 en een jaar later van ‘Den Waren Volksvriend’. Start politieke meetings op en wordt meermaals gearresteerd. Lucien Jottrand is zijn advocaat en maecenas. Op het Nederlands Letterkundig Congres van 1851 pleitte Kats voor een Vlaamse afdeling van de Maatschappij tot Nut van ’t Algemeen. In 1858 verenigt hij 5 Brusselse toneelgezel-schappen in het ‘Vlaemsch Tooneelverbond’.

Édouard Ducpétiaux

° Brussel 1804 † aldaar 1868

Rechtsgeleerde en dé hervormer van het Belgische gevangeniswezen. In 1830 ont-wierp hij, samen met Lucien Jottrand, de Belgische driekleur. Zijn verslag over de vijf lagere gemeentescholen van de Stad Brussel (1846) legde meerdere pijnpunten bloot. Hij meende dat men tien nieuwe, gezonde en goed ingerichte scholen moest bouwen. Hij vroeg dat alle scholen gesaneerd zouden worden, met een temperatuur van minstens 15°C en dat elke wijk een scholengroep zou krijgen met crèche, kleuter- en lagere school en avondonderwijs voor volwassenen. In 1850, nog voor de Belgische Staat normen had opgelegd, bouwde de nieuwe stadsarchitect Joseph Poelaert de eerste school als dusdanig.

Hendrik Conscience

° Antwerpen 1812 † Elsene 1883

Conscience debuteerde met Franstalige gedichten. Zijn eerste roman, ‘Het wonderjaer 1566’ verschijnt in 1836 in het week-blad De Volksvriend van Jacob Kats. Zijn meesterwerk De leeuw van Vlaanderen, verschijnt in 1838 en zal decennialang een motor van de Vlaamse Beweging blijven. Ook richt hij in 1844 samen enkele andere letterkundigen, de krant Vlaemsch België op. In 1847 ontvangt hij van koning Leopold I een subsidie en de erefunctie van leraar Nederlands van de koninklijke prinsen. In 1868 wordt hij aangesteld als conservator der koninklijke musea voor schilder- en beeldhouwkunst waardoor hij zich in Brussel zal vestigen in het Wiertzmuseum.

Pierre Van Humbeeck

° Brussel 1829 † aldaar 1890

De liberale regering Frère-Orban II is de eerste met een Ministerie van Onderwijs en Van Humbeeck de minister ervan. Hij ontwerpt de tweede organieke wet op het lager onderwijs (1878). Hierdoor moet iedere gemeente minstens een officiële school onderhouden, mag ze geen vrije scholen subsidiëren, onderwijzers moeten een diploma van een rijksnormaalschool hebben, en godsdienstlessen kunnen enkel buiten de lesuren gegeven worden, en op uitdrukkelijk verzoek van de ouders. In 1881 volgde een soortgelijke wet voor het middelbaar onderwijs. De reactie van de katholieken leidde tot de eerste schoolstrijd die tot 1884 duurde. Daarna veroverden ze de meerderheid gedurende dertig jaar en draaiden de klok terug naar 1842.

Karel Buls

° Brussel 1837 † Elsene 1914

Zoon van een Brusselse goudsmid. Zet zijn eerste stappen in de politiek op een liberale scheurlijst. Hij is voorstander van de leerplicht, neutrale scholen en degelijk Nederlandstalig onderwijs. Met deze motieven richt hij samen met gelijkgezin-den in 1864 de Ligue de l' Enseignement op naar het voorbeeld van de Maatschappij tot nut van 't Algemeen. Het is deze Ligue de l'Enseignement die de Modelschool op de huidige Lemonnierlaan bouwt. Hij wordt er directeur van 1875 tot 1878. Vervolgens wordt hij schepen van onderwijs tot 1881 en voert de transmutatieklassen in binnen het stedelijk onderwijs. Daarna wordt hij burgemeester tot 1899.

Victor Horta

° Gent 1861 † Brussel 1947

Wie Brussel zegt, zegt Horta. Toch is dit boegbeeld van de Brusselse art nouveau van oorsprong een Gentenaar. 20 jaar na de oprichting van de Modelschool, in 1895 draagt Karel Buls, nu als burgemeester van Brussel, Horta op een kleuter-school te bouwen in de Marollen gebaseerd op dezelfde principes als de Modelschool waarin kwalitatief onderricht verschaft kon worden in een hygiënische omgeving en waarin overvloedig daglicht aanwezig was. De plannen worden in 1897 goedgekeurd en het gebouw zal uiteindelijk in 1900 opgeleverd worden. Deze kleuterschool in de Sint-Gisleinsstraat is het eerste openbare bouwwerk van Horta in Brussel.

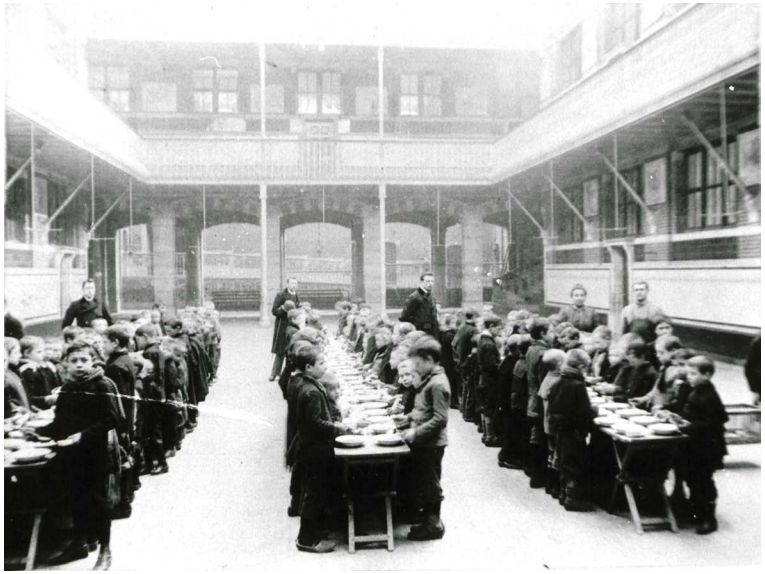
Henri Jacobs

° Sint-Joost-ten-Node 1864
† Schaarbeek 1935

Als tijdgenoot van Horta is Henri Jacobs de enige art nouveau architect die zich voornamelijk heeft toegelegd op scholen-bouw. Hij trachtte de rationele vereisten van een schoolgebouw te verzoenen met een esthetisch uitzicht, want "De school is bij uitstek de vertrouwde plaats van het kind, en hoe lichter en mooier deze plaats hoe meer het kind zijn geest harmonisch zal ontwikkelen." Van zijn hand zijn o.a. De Gemeenteschool nr 33 (1894) in Laken, Josephatschool (1907) en de tweede site van het K.A. Fernand Blum (1913) in Schaarbeek, het Diderot Intituut (1910) Brussel, Gemeenteschool nr 4 (1911) in Vorst en het Centre scolaire du Souverain (1912) in Oudergem.

Bronzen buste Karel Buls [AMVB]
Rechts: Beelden uit Brusselse klassen/Brusselse scholen [Momuse/AMVB]

Maison Léopold 1er — Hofe Leopold I
265

Léopold,

Roi des Belges,

A tous présens et à venir, Salut.

Voulant donner au Sieur Henri Conscience, Greffier de l'Académie Royale de Beaux-Arts d'Anvers, une marque particulière de Notre estime, et reconnaître les efforts si heureusement faits par lui, pour éveiller par ses publications le goût de la littérature flamande;

Désirant, en même temps, que Nos fils bien aimés continuent sous un écrivain dont les ouvrages ont obtenu tant de succès, l'étude de la langue parlée par une partie si notable de leurs compatriotes;

Vous avons arrêté et arrêtons.

Article 1er.

Le Sieur Henri Conscience est nommé Professeur de langue et de littérature flamandes du Duc de Brabant et du Comte de Flandre.

Article 2.

Il jouira, en cette qualité, d'un traitement annuel de deux mille francs (fr 2,000) payable par trimestre, le traitement commencera à courir, rétroactivement à partir du 1er de ce mois.

Notre Intendant de Notre Liste Civile est chargé de l'exécution du présent arrêté, dont une expédition sera envoyée au Gouverneur de Nos fils bien-aimés et une autre au Sieur Conscience pour leur information.

Donné au Château de Meerdael le 21 Juillet 1847.

Léopold

ARCHIVES ROYALES BRUXELLES | KONINKLIJK ARCHIEF BRUSSEL

Aanstelling Conscience als leraar Nederlands aan het Hof
[Archieven Koninklijk Paleis]

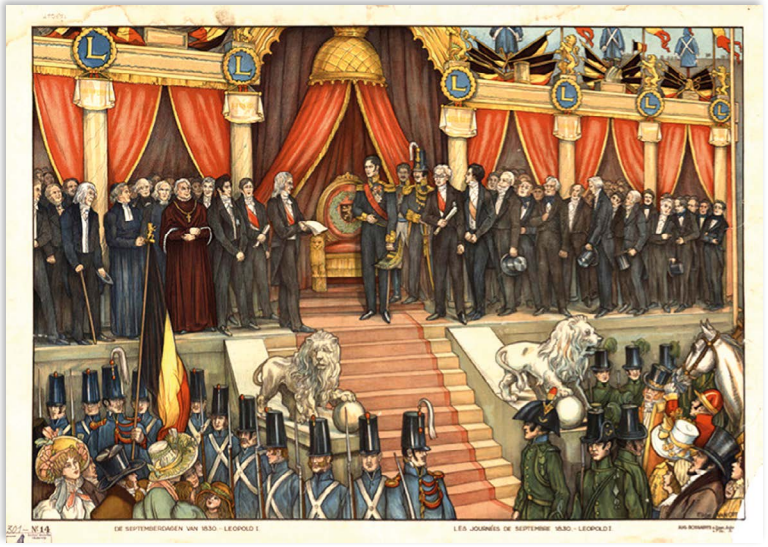

Jan Verhas, Optocht van de scholen, 1878 [© Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Brussel foto: J. Geleyns/Ro scan]

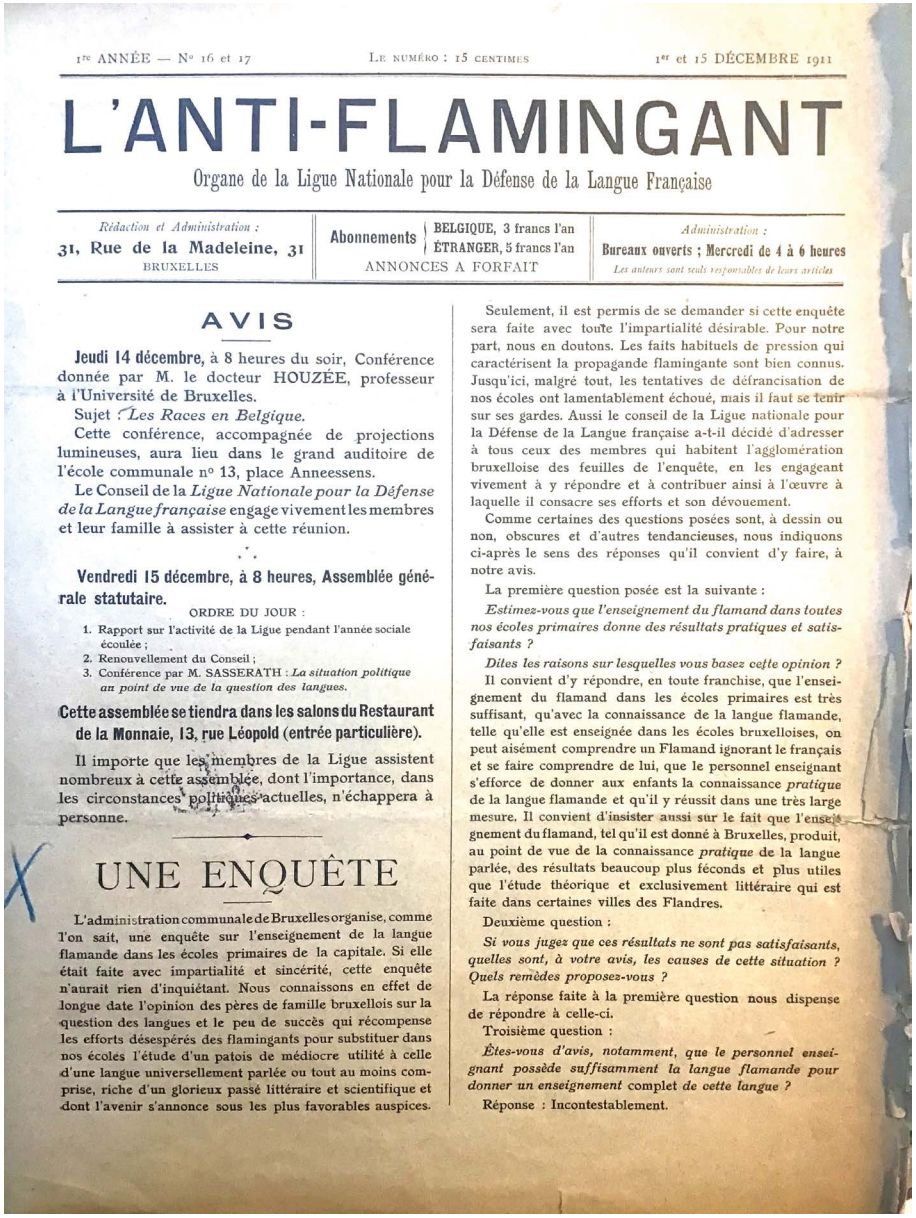

Uniform schoolinspecteur Middelbaar Onderwijs [STAM]

Rechts:
Wandplaat 'Aanname van het koningschap Leopold I' [AMVB]
Documenten m.b.t. taaltoestanden (Taalattesten, taalenquêtes,…) [SVT]

1re ANNÉE — N° 16 et 17 | LE NUMÉRO : 15 CENTIMES | 1er et 15 DÉCEMBRE 1911

L'ANTI-FLAMINGANT

Organe de la Ligue Nationale pour la Défense de la Langue Française

Rédaction et Administration : 31, Rue de la Madeleine, 31 BRUXELLES

Abonnements | BELGIQUE, 3 francs l'an | ÉTRANGER, 5 francs l'an | ANNONCES A FORFAIT

Administration : Bureaux ouverts ; Mercredi de 4 à 6 heures

Les auteurs sont seuls responsables de leurs articles

AVIS

Jeudi 14 décembre, à 8 heures du soir, Conférence donnée par M. le docteur HOUZÉE, professeur à l'Université de Bruxelles.

Sujet : *Les Races en Belgique.*

Cette conférence, accompagnée de projections lumineuses, aura lieu dans le grand auditoire de l'école communale n° 13, place Anneessens.

Le Conseil de la *Ligue Nationale pour la Défense de la Langue française* engage vivement les membres et leur famille à assister à cette réunion.

* * *

Vendredi 15 décembre, à 8 heures, Assemblée générale statutaire.

ORDRE DU JOUR :

1. Rapport sur l'activité de la Ligue pendant l'année sociale écoulée ;
2. Renouvellement du Conseil ;
3. Conférence par M. SASSERATH : *La situation politique au point de vue de la question des langues.*

Cette assemblée se tiendra dans les salons du Restaurant de la Monnaie, 13, rue Léopold (entrée particulière).

Il importe que les membres de la Ligue assistent nombreux à cette assemblée, dont l'importance, dans les circonstances politiques actuelles, n'échappera à personne.

UNE ENQUÊTE

L'administration communale de Bruxelles organise, comme l'on sait, une enquête sur l'enseignement de la langue flamande dans les écoles primaires de la capitale. Si elle était faite avec impartialité et sincérité, cette enquête n'aurait rien d'inquiétant. Nous connaissons en effet de longue date l'opinion des pères de famille bruxellois sur la question des langues et le peu de succès qui récompense les efforts désespérés des flamingants pour substituer dans nos écoles l'étude d'un patois de médiocre utilité à celle d'une langue universellement parlée ou tout au moins comprise, riche d'un glorieux passé littéraire et scientifique et dont l'avenir s'annonce sous les plus favorables auspices.

Seulement, il est permis de se demander si cette enquête sera faite avec toute l'impartialité désirable. Pour notre part, nous en doutons. Les faits habituels de pression qui caractérisent la propagande flamingante sont bien connus. Jusqu'ici, malgré tout, les tentatives de défrancisation de nos écoles ont lamentablement échoué, mais il faut se tenir sur ses gardes. Aussi le conseil de la Ligue nationale pour la Défense de la Langue française a-t-il décidé d'adresser à tous ceux des membres qui habitent l'agglomération bruxelloise des feuilles de l'enquête, en les engageant vivement à y répondre et à contribuer ainsi à l'œuvre à laquelle il consacre ses efforts et son dévouement.

Comme certaines des questions posées sont, à dessin ou non, obscures et d'autres tendancieuses, nous indiquons ci-après le sens des réponses qu'il convient d'y faire, à notre avis.

La première question posée est la suivante :

Estimez-vous que l'enseignement du flamand dans toutes nos écoles primaires donne des résultats pratiques et satisfaisants ?

Dites les raisons sur lesquelles vous basez cette opinion ?

Il convient d'y répondre, en toute franchise, que l'enseignement du flamand dans les écoles primaires est très suffisant, qu'avec la connaissance de la langue flamande, telle qu'elle est enseignée dans les écoles bruxelloises, on peut aisément comprendre un Flamand ignorant le français et se faire comprendre de lui, que le personnel enseignant s'efforce de donner aux enfants la connaissance *pratique* de la langue flamande et qu'il y réussit dans une très large mesure. Il convient d'insister aussi sur le fait que l'enseignement du flamand, tel qu'il est donné à Bruxelles, produit, au point de vue de la connaissance *pratique* de la langue parlée, des résultats beaucoup plus féconds et plus utiles que l'étude théorique et exclusivement littéraire qui est faite dans certaines villes des Flandres.

Deuxième question :

Si vous jugez que ces résultats ne sont pas satisfaisants, quelles sont, à votre avis, les causes de cette situation ? Quels remèdes proposez-vous ?

La réponse faite à la première question nous dispense de répondre à celle-ci.

Troisième question :

Êtes-vous d'avis, notamment, que le personnel enseignant possède suffisamment la langue flamande pour donner un enseignement complet *de cette langue ?*

Réponse : Incontestablement.

VILLE DE BRUXELLES

Appel au Public

L'administration communale de Bruxelles organise une enquête en vue de se documenter sur les résultats de l'enseignement de la langue flamande, sur le degré et la forme de l'utilité de la connaissance de cette langue, à Bruxelles.

Elle engage vivement les industriels, les commerçants et le public en général à lui apporter leur collaboration.

A cette fin elle tiendra un questionnaire à la disposition de toutes les personnes qui en feront la demande au Service de l'instruction publique, 24, rue du Lombard.

Elle croit superflu de recommander aux personnes qui voudront bien répondre à cette consultation de garder toute indépendance en lui donnant leur avis personnel.

Les réponses doivent être signées et indiquer l'adresse exacte de leur auteur.

Bruxelles, le 25 septembre 1911.

PAR LE COLLÈGE : *Le Secrétaire.* A. DWELSHAUVERS. — *Le Collège,* ADOLPHE MAX.

3333 — Bruxelles — Typ. et lith. E. GUYOT, rue Pacheco, 12.

STAD BRUSSEL

OPROEP TOT HET PUBLIEK

Het Stadsbestuur van Brussel stelt een onderzoek in met het inzicht ingelicht te worden omtrent de uitslagen van het onderwijs der Vlaamsche taal, omtrent den graad en den vorm van het nut der kennis van die taal, te Brussel.

De nijveraars, handelaars en het publiek over 't algemeen worden dringend verzocht het bestuur hunne medewerking te verleenen.

Te dien einde zal eene vragenlijst ter beschikking gesteld worden van al de personen die ze zullen aanvragen in den Dienst van het openbaar onderwijs, 24, Lombardstraat.

Het bestuur acht het overbodig de personen die deze raadpleging wel zouden willen beantwoorden, aan te bevelen hunne persoonlijke meening in volle onafhankelijkheid te laten kennen.

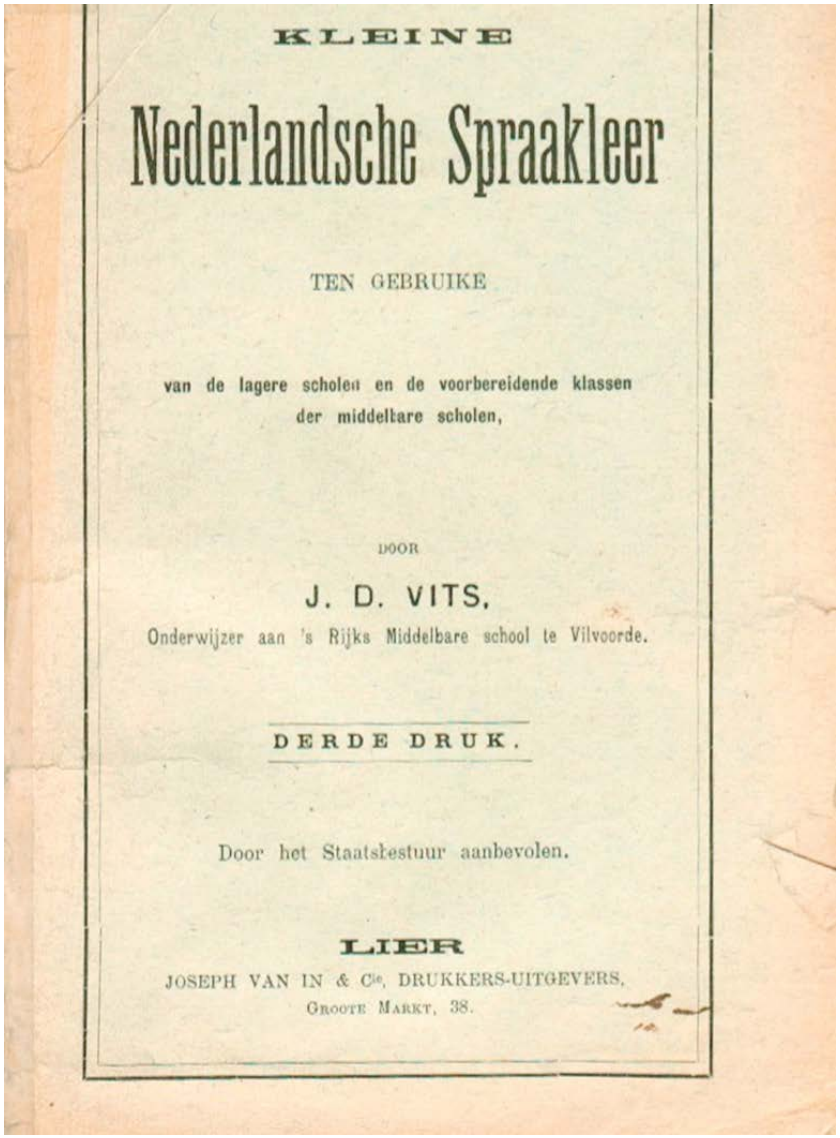
De antwoorden moeten onderteekend zijn en het juiste adres van den opsteller vermelden.

Brussel, den 25e September 1911.

VAN WEGE HET COLLEGE *De Secretaris.* A. DWELSHAUVERS. — *Het College,* ADOLF MAX.

3333 — Brussel — Boek- en steendruk E. GUYOT, Pachecostraat, 12.

Enquêtes Stad Brussel kwaliteit Nederlandstalig Onderwijs [SAB Fonds Openbaar Onderwijs II]

KLEINE

Nederlandsche Spraakleer

TEN GEBRUIKE

van de lagere scholen en de voorbereidende klassen
der middelbare scholen,

DOOR

J. D. VITS,

Onderwijzer aan 's Rijks Middelbare school te Vilvoorde.

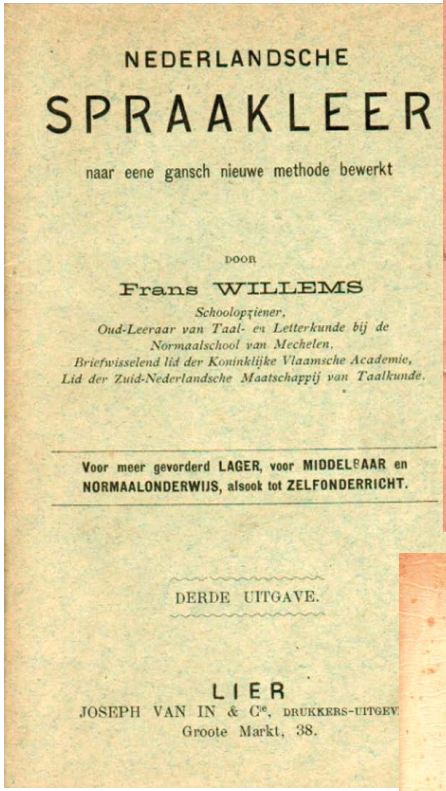
DERDE DRUK.

Door het Staatsbestuur aanbevolen.

LIER

JOSEPH VAN IN & Ce, DRUKKERS-UITGEVERS,

GROOTE MARKT, 38.

NEDERLANDSCHE

SPRAAKLEER

naar eene gansch nieuwe methode bewerkt

DOOR

Frans WILLEMS

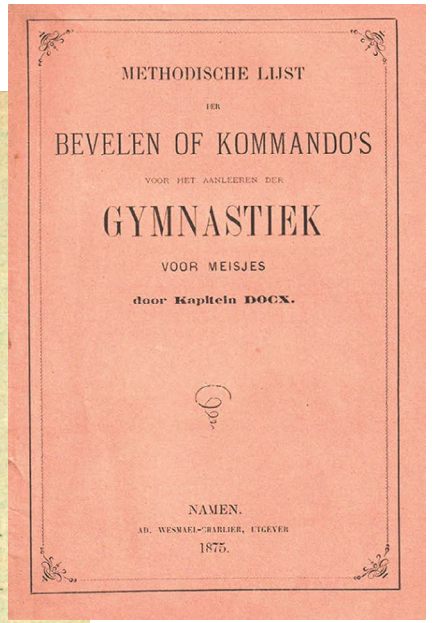
Schooloptiener,
Oud-Leeraar van Taal- en Letterkunde bij de
Normaalschool van Mechelen,
Briefwisselend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie,
Lid der Zuid-Nederlandsche Maatschappij van Taalkunde.

Voor meer gevorderd LAGER, voor MIDDELBAAR en
NORMAALONDERWIJS, alsook tot ZELFONDERRICHT.

DERDE UITGAVE.

LIER

JOSEPH VAN IN & Ce, DRUKKERS-UITGEV
Groote Markt, 38.

METHODISCHE LIJST

DER

BEVELEN OF KOMMANDO'S

VOOR HET AANLEEREN DER

GYMNASTIEK

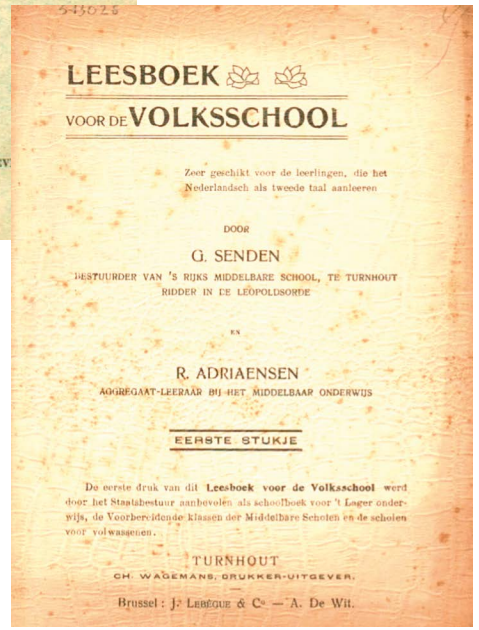
VOOR MEISJES

door Kapitein DOCX.

NAMEN.

AD. WESMAEL-CHARLIER, UITGEVER

1875.

543025

LEESBOEK

VOOR DE VOLKSSCHOOL

Zeer geschikt voor de leerlingen, die het
Nederlandsch als tweede taal aanleeren

DOOR

G. SENDEN

BESTUURDER VAN 'S RIJKS MIDDELBARE SCHOOL, TE TURNHOUT
RIDDER IN DE LEOPOLDSORDE

EN

R. ADRIAENSEN

AGGREGAAT-LEERAAR BIJ HET MIDDELBAAR ONDERWIJS

EERSTE STUKJE

De eerste druk van dit **Leesboek voor de Volkschool** werd door het Staatsbestuur aanbevolen als schoolboek voor 't Lager onderwijs, de Voorbereidende klassen der Middelbare Scholen en de scholen voor volwassenen.

TURNHOUT

CH. WAGEMANS, DRUKKER-UITGEVER.

Brussel : Jh Lebègue & Ce — A. De Wit.

Links:
Handboek Nederlands [Momuse/SVT/AMVB]

Nederlandse Spraakleer J.F. Willems
Methodische lijst der bevelen of kommando's voor het aanleren der gymnastiek [SVT]
Handboek Nederlands [Momuse/SVT/AMVB]

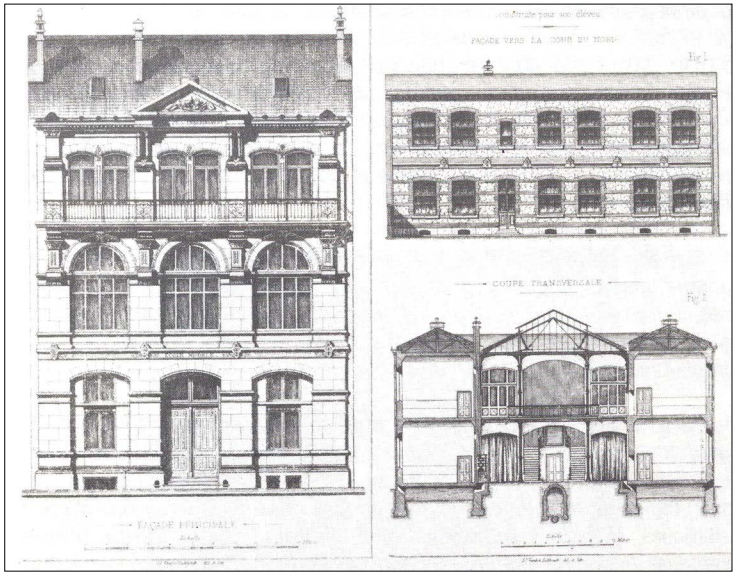
Wandplaat 'De grote politieke vraagstukken opgelost'

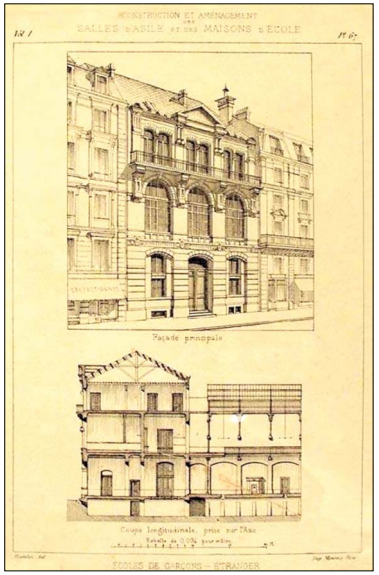

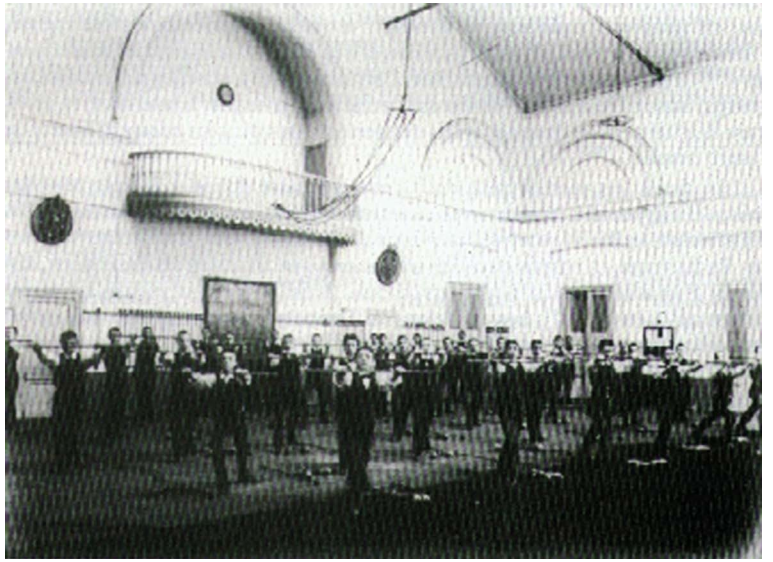

links:
Wandplaat Bruxelles Belle Époque [SVT]
rechts:
Wandplaat 'Jean fait ses devoirs' [SVT]
Klasplaat verbeterde versie leesmethode Hoogeveen [SVT]

Plannen École Modèle [CIVA]
Rechts:
Beelden uit Brusselse klassen/
Brusselse scholen [Momuse/AMVB]

HET NEDERLANDS IN DE GEMEENTESCHOLEN VAN SINT-JANS-MOLENBEEK (1879-1963)

Sven Steffens

De tentoonstelling *Van kabas tot rugzak*, georganiseerd door het AMVB, was voor het Gemeentelijk Museum van Sint-Jans-Molenbeek een gelegenheid om de plaats van de Nederlandse taal in de gemeentescholen van Sint-Jans-Molenbeek te beschouwen. Hoe belangrijk was het onderwijs van het Nederlands vóór de oprichting van het Franstalige en Nederlandstalige net in 1963? Een diepgaander studie zou nodig zijn om deze vraag nauwkeurig te beantwoorden, maar twee opmerkingen springen in het oog. Vanaf de 19e eeuw tot aan de Tweede Wereldoorlog was het Nederlands de voertaal in de openbare kleuter- en lagere scholen. Sinds 1918 en vooral na 1944 heeft het Frans echter aan belang gewonnen en heeft het de neiging de plaats van het Nederlands te evenaren.

In 1879 hield de schepen van openbaar onderwijs, de liberaal Auguste Smets, een enquête over de talen die in de gemeentescholen werden gebruikt. Het resultaat was duidelijk: de overgrote meerderheid van de kinderen had Vlaams als moedertaal. De doelstellingen van Smets waren even duidelijk: enerzijds moest de moedertaal van de kinderen worden gerespecteerd, en anderzijds moest de kennis van de Franse taal worden bevorderd. De goedgekeurde regeling was als volgt:

– in kleuterscholen wordt alleen Nederlands gebruikt
– in de lagere school is Nederlands de onderwijstaal gedurende de eerste vier jaar, maar vanaf het eerste jaar wordt er wekelijks een uur les gegeven in het Frans
- in het vijfde en zesde leerjaar van de lagere school wordt in alle klassen Nederlands en Frans gebruikt
– Bij wijze van uitzondering worden er Franstalige klassen gecreëerd wanneer er een aanzienlijk aantal Franstalige leerlingen is;
– het gebruik van dialect is niet toegestaan.

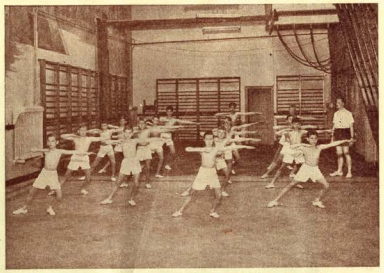
Dit gemengde stelsel is een pragmatische aanpassing aan de sociologische realiteit van een bevolking die hoofdzakelijk bestond uit een arbeidersklasse en de commerciële en industriële middenklasse, die overwegend Nederlands – of eerder hun Brussels dialect – spraken.
Een advertentie voor de Gemeenteschool nr. 13 (De Koninckstraat) uit de jaren 1950 illustreert op haar eigen manier het dynamische evenwicht dat in Sint-Jans-Molenbeek bestond tussen de twee grote landstalen.

SVEN STEFFENS
CONSERVATOR MOMUSE

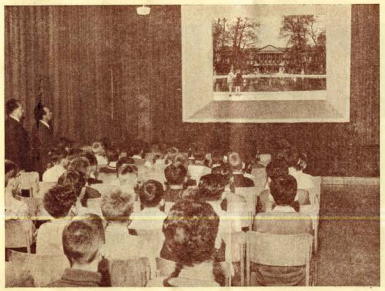

Reclamefolder voor de Gemeenteschool nr. 13, jaren 1950, geschonken door Jean-Marie Timmermans [coll. MoMuse, V 2011.422]

Un esprit
sain
dans un corps
sain.

Education physique — Lichamelijke opvoeding

Salle de projection — Projectiezaal

Een gezonde
ziel
in een gezond
lichaam.

L'Ecole est au service de votre fils, sans interruption, depuis 7,30 h. à 18 h.

1. — Garderie du matin.
2. — Déjeuner (repas complet ou tartines).
3. — Etude.
4. — Garderie du soir.
5. — Garderie du jeudi et du samedi.
6. — Centre Récréatif (Parc Marie-José) : jeudi, samedi et dimanche après-midi.
7. — Cours de natation.
8. — Service médical.
9. — Examen d'orientation professionnelle et scolaire.

Coin du réfectoire — Hoekje van de refter

Du berceau
à l'aube
de la vie...

Jardins d'enfants — Kindertuinen

Classe au travail — Leerlingen aan 't werk

Van de wieg
tot
het leven...

Seule, l'Ecole officielle respecte toutes les opinions
Confiez vos enfants aux écoles communales de votre quartier !

Ecole primaire pour garçons
Ecole 13, rue De Koninck, 63

Ecole primaire pour filles
Ecole Augusta Marcoux
Rue Gulden Bodem, 2

Jardins d'enfants
Ecole 6, rue des Béguines, 103
Ecole 9, rue Gulden Bodem, 2

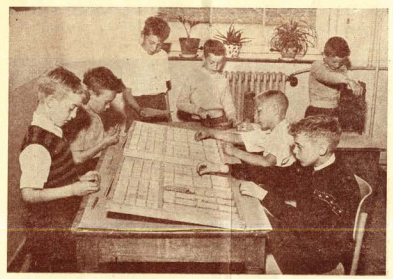
Rentrée des classes :
Lundi 2 septembre

Lagere jongensschool
School 13, De Koninckstr., 63

Lagere meisjesschool
School Augusta Marcoux
Gulden Bodemstraat, 2

Kleuterscholen
School 6, Begijnenstraat, 103
School 9, Gulden Bodemstr., 2

Heropening van de scholen :
Maandag 2 september

Imprimerie scolaire — Schooldrukkerij

Vertrouw Uw kinderen toe aan de gemeentescholen van Uw wijk!
Alléén de Officiële school eerbiedigt al de opinies

Reclamefolder voor de Gemeenteschool nr. 13, jaren 1950, geschonken door Jean-Marie Timmermans [coll. MoMuse, V 2011.422]

2022
a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v w x y z . , „ ! ?
A B C D E F G H I
J K L M N O P Q R
S T U V W X Y Z
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

1914

1963

1914 — 1963

een *geleidelijke* democratisering

1914
Invoering leerplicht: Kinderen moeten acht jaar onderwijs volgen
Invoering medisch schooltoezicht
Inrichting van de vierde graad in het LO

1914 - 1918
W.O. I zorgt ervoor dat er weinig opvolging is op de invoering van deze wetten

1916
Activist Richard de Cneudt (Directeur van het Vlaams Ministerie van Onderwijs 1917) ijvert voor een verbetering van de taaltoestanden voor Nederlandstalige kinderen in het Brusselse onderwijs

1921
Uitbreiding Brussel

1932
Taalwet van 14 juli 1932 voert territorialiteitsprincipe in. Maar voor Brussel blijft de moedertaal de onderwijstaal

Vlak voor den Grooten Oorlog besliste het gouvernement bij wet de stapsgewijze invoering der leerplicht tot veertien jaren, hopende hiermede den kinderarbeid te bestrijden. Nog eenige jaren eerder werd alreeds beslist dat het lagere onderricht kosteloos zoude wezen. Voorzeide wet bepaalde teevensch dat de moedertaal der kinderen ook de voertaal van de lagere school moest zijn. Maar niet in Brussel. Daar legde “Den Duitsch” dan wel het Nederlandsch op in de Vlaamsche scholen (1916).

In 1921 werd het verfransingsproces nog versterkt door het uitbreiden van het Brusselse grondgebied met Laken en meer nog met Haren en Neder-over-Heembeek. In 1932 volgde een Taalwet die de streektaal als onderwijstaal vastlegde maar in Brussel bleef “de vrijheid van het gezinshoofd” gelden en er was een sterke sociaal-economische druk om de kinderen toch in het Frans te laten schoollopen.

Ook daarom werd een Vaste Commissie voor Taaltoezicht opgericht (1932). Deze bleek machteloos, tot, tijdens de Tweede Wereldoorlog Flor Grammens er voorzitter van werd.

1940
Flamenpolitik: Vaste Commissie van Taaltoezichtpast (Commissie Grammens) past in Brussel de taalwetten concreet toe waardoor het aantal Nederlandstalige leerlingen plots de lucht in schiet

1946
Oprichting Vlaams Komitee voor Brussel

1947
Laatste talentelling

1953
Leerplicht tot 15 jaar onder onderwijsminister Harmel

1958
Schoolpact

1962
Bepaling taalgrens

Hij viseerde het Brussels onderwijs, met controles op de taalverklaringen van de gezinshoofden, en dientengevolge het verhuizen van kinderen die in de ‘verkeerde’ klas zaten. De cijfers, plus 40%, spreken boekdelen.

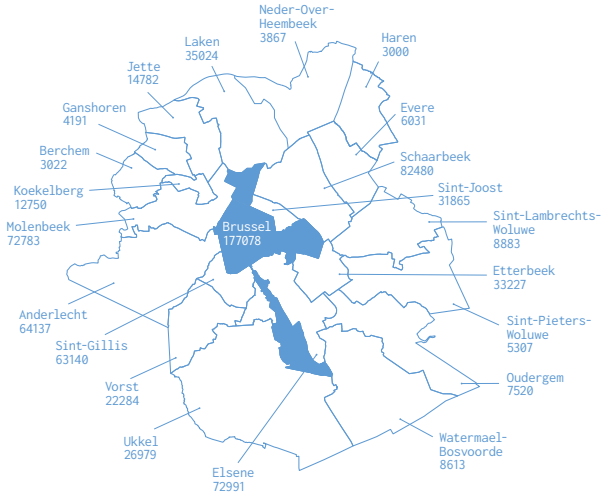
In 1953 wordt de leerplicht opgetrokken naar 15 jaar. Een heropleving van de schoolstrijd wordt in 1958 beslecht met het Schoolpact. Hiermee onderwierp het vrije onderwijsnet zich aan een onderwijsreglementering in ruil voor subsidiëring, vergelijkbaar met de financiering van het officiële net. Het zorgde er ook voor het inschrijvingsgeld in het secundair onderwijs gesupprimeerd werd.

Maar in 1963 bepaalt de bestuurstaalwet dat de onderwijstaal in Brussel dezelfde moet zijn als de moedertaal of thuistaal. In principe vervalt daarmee de vrijheid van het gezinshoofd, tot grote onvrede van de Franstaligen.

U las deze tekst in een mengvorm van spelling Marchant, en de hervormingen van 1946 en 1954.

bevolkingsaantallen

1910

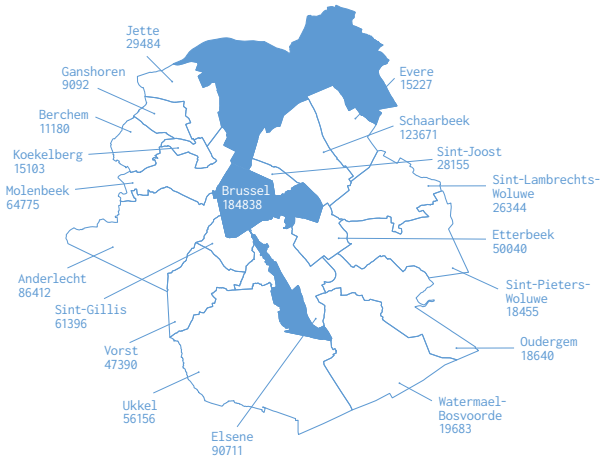
Brussel Stad
177.078 inwoners

Brussel Stad (1920)
154.801 inwoners
(+ Haren + Laken + Neder-Over-Heembeek aangehecht in 1921): 203.058 inwoners

Brussels Hoofdstedelijk Gewest
759.954 inwoners

23,30%
van de Brusselse bevolking woont in 1910 in Brussel Stad

1947

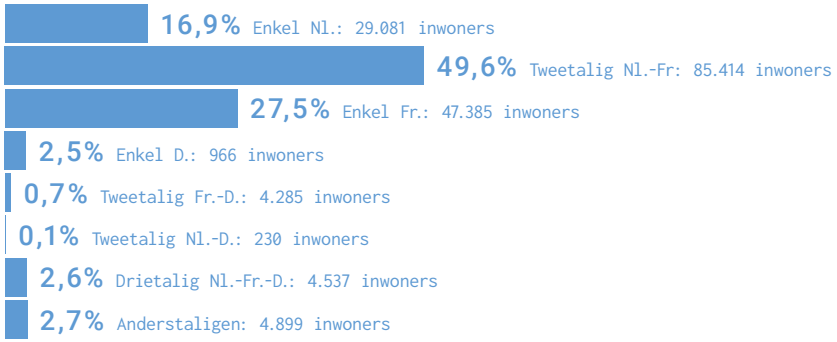
Brussel Stad
184.838 inwoners

Brussels Hoofdstedelijk Gewest
956.752 inwoners

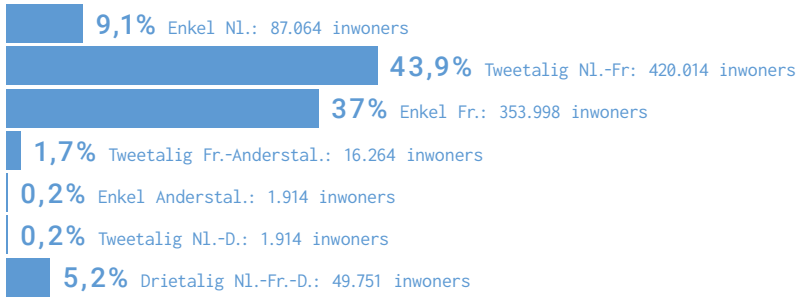
14,98%
van de Brusselse bevolking woont in 1947 in Brussel Stad

taal*verhouding*

Brussel Stad (1947)

Brussels Hoofdstedelijk Gewest (1947)

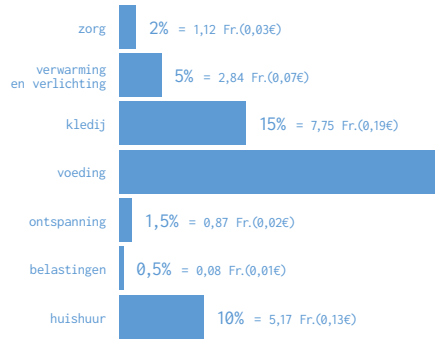
kosten van *levensonderhoud*

90% Rond 1914 spendeert een gezin ruim 90% van het totale inkomen aan basisbehoeften.

Door de invoering van de leerplicht en een verstrengde wetgeving is de kinderarbeid sterk beteugeld.

De gemiddelde werkdag duurt 10u.

In 1905 wordt de zondagsrust ingevoerd.

totaal weekuitgaven 51,43 Fr. (1,27€)

Man	5,81 Fr./dag (0,14€) x 6
Vrouw	2,80 Fr./dag (0,07€) x 6

totaal weekinkomen 51,7 Fr. (1,28€)

(van een gezin waarin de vader boekbinder is en de moeder naaister)

onderwijs

6

Tegen 1914 telt Brussel Stad nauwelijks nog Nederlandstalige klassen in het lager onderwijs.

1/4

Binnen het grondgebied van het huidige Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt men amper een Nederlandstalige lagere school op vier Franstalige.

13.236

In het schooljaar 1938-39 is het aantal leerlingen in Nederlandstalige klassen van het lager onderwijs terug gestegen tot 13.236.

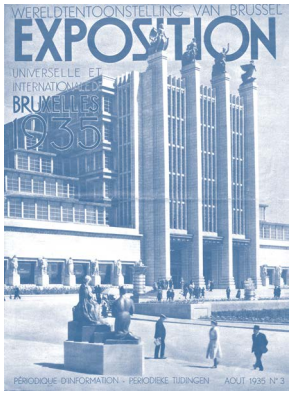
22.625

Deze evolutie kent een uitschieter bij een telling tijdens WOII, wanneer er in het schooljaar 1942-43 plots 22.625 leerlingen uit het lager onderwijs in Nederlandstalige klassen zitten. Dit is voornamelijk te danken aan de tussenkomst van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht waardoor Nederlandstalige kinderen uit Franstalige klassen gehaald worden.

14.725

Na WOII kennen de leerlingenaantallen in het lager onderwijs een enorme val aangezien de tussenkomsten van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht haast onmiddellijk worden teruggedraaid. Maar vanaf het schooljaar 1951-52 zet er zich terug een stijging in.
In het schooljaar 1960-61 tellen we 14.725 Leerlingen in Nederlandstalige lagere scholen.

Duitse troepen in Brussel in 1914.

De Heizelpaleizen, gebouwd n.a.v. de Wereldtentoonstelling van 1935.

Tuinwijk Floréal in Watermaal-Bosvoorde werd tussen 1921 en 1930 aangelegd.

Het Internationaal Rogiercentrum, beter gekend als de Martinitoren verrees in 1958.

Zicht op het Brouckèreplein in 1958.

Adolphe Max

° Brussel 1869 † aldaar 1939

Max haalde een doctoraat in de rechten aan de ULB in 1891. Naast de Brusselse gemeentepolitiek was hij ook liberaal volksvertegenwoordiger voor het Brussels arrondissement. Hoewel hij het aanhalen van de banden tussen Vlamingen en Walen alsook de tweetaligheid in Brussel prees, beschouwde hij de dominantie positie van het aantal Franstaligen als voldoende legi-timiteit voor het overwicht van het Frans. Veel van de initiatieven van Karel Buls werden teruggeschroefd en Max bestempelde de Vlaamse Beweging zelfs als een extre-mistische strekking waarvan hij tegen-stander was. Dit had zijn weerslag in zijn oppositierol als kamerlid bij de vernederlandsing van de Gentse universiteit.

Lode Craeybeckx

° Antwerpen 1897 † aldaar 1976

Antwerps burgemeester van 1947 tot 1976. Tijdens de Driepartijenvolksvergadering van 1954 waarop gepleit werd voor een defini-tieve wettelijke regeling van de taalgrensproblematiek, spreekt hij als socialistisch afgevaardigde de bekende woorden “Antwerpen laat Brussel niet los” uit. Het is onder zijn impuls dat de grote cultuurfondsen en andere grote Vlaamse verenigingen samenkomen om tot de oprichting van het Vlaams Onderwijscentrum Brussel te komen. Hij kwam vaak bij de ministers van onderwijs tussen om de financiering van dit centrum veilig te stellen. Hij was tevens initiatiefne-mer van “elke gemeente geeft jaarlijks één frank per inwoner” om het VOC van middelen te voorzien.

Flor Grammens

° Bellem 1899 † Deinze 1985

Was actief in het Davidsfonds en inspec-teur van het technisch onderwijs en stichtte in 1931 de Kristen-Vlaamse Taalgrensaktie. Grammens ijverde voor een eentalig Nederlands Vlaanderen. Mede onder zijn impuls komt er in 1932 de taalwetgeving op onderwijs en besturen. Hij wordt in 1941 voorzitter van de Vaste Commissie van Taaltoezicht. Deze zag toe op het correct toepassen van de taalwetten en plaatste Nederlandstalige leerlingen die toch in Franstalige klassen zaten terug in Nederlandstalige klassen. Dit verklaart de piek in de leerlingenaantallen in Nederlandstalige klassen voor deze periode, maar deze tussenkomst wordt na de oorlog snel tenietgedaan. In 1946 veroordeeld tot 12 jaar cel wegens collaboratie.

Julius Hoste Jr.

° Brussel 1884 † aldaar 1954

Als rechtenstudent aan de ULB trad hij toe tot het studentengenootschap Geen Taal Geen Vrijheid. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werkte hij samen met Frans Van Cauwelaert mee aan het dagblad ‘De Vlaamsche Stem’ en richtten ze later het dagblad ‘Vrij België’ op. Na de oorlog nam Hoste de leiding van ‘Het Laatste Nieuws’ over van zijn vader. Hij zette zich in voor de Vlaamse Brusselaars. In 1936 werd hij minister van Onderwijs en zette zich voor-namelijk in voor het onderwijs van de Brusselse Vlamingen. Hij probeerde bij de burgemeesters Nederlandstalige klassen te bekomen en liet nieuwe scholen bouwen.

Herman Teirlinck

° Molenbeek 1879 † Beersel 1967

Teirlinck was de zoon van Isidoor Teirlinck (leraar wis- en natuurkunde en volkskundige) en onderwijzeres Josefine van Nieuwenhove. Begon hogere studies in Brussel en Gent maar brak ze af. Schreef gedichten, romans, toneelstukken en essays, won meerdere literaire prijzen. Vanaf 1910 was hij leraar Nederlands, aan de stedelijke jongensnormaalschool te Brussel. Vanaf 1928 was verbonden aan het Nationaal Hoger Instituut voor Bouw -en Sierkunsten (Ter Kameren) eerst als docent, later directeur (tot 1950). Hij werd Vlaams leraar aan het Koninklijk Hof. In 1946 richtte hij de Studio van het Nationaal Toneel te Antwerpen op; later bekend als Studio Herman Teirlinck.

LEERPLICHT

Schooljaar 1915-1916

BERICHT

aan de gezinshoofden

Naar luid van de wet van 19 Mei 1914, zijn de gezinshoofden ertoe gehouden, gedurende het schooljaar 1915-1916, te voorzien in het onderwijs hunner kinderen of pleegkinderen, *welke geboren zijn in den loop der jaren* 1904 *tot* 1909 *inbegrepen*.

Zij kunnen zich van die verplichting kwijten, hetzij door ze op eene school te laten inschrijven, hetzij door ze aan huis te laten onderwijzen.

Wat de kinderen betreft, welke op een lagere aan het toezicht onderworpen school (gemeente-, aangenomen of vrije ondersteunde) ingeschreven zijn, zullen de *schoolhoofden* mij, binnen acht dagen na de heropening der klassen, de lijst der inschrijvingen doen toekomen.

Zenden de gezinshoofden hun kinderen of pleegkinderen naar een andere inrichting dan een lagere aan het toezicht onderworpen school (gemeente-, aangenomen of vrije ondersteunde), dan moeten zij mij onmiddellijk die inrichting doen kennen.

Zenden zij hun kinderen niet naar de school, dan hoeven zij mij de reden op te geven om dewelke die kinderen geen enkele onderwijsinrichting bezoeken (onderricht aan huis of een der redenen tot schorsing, onder artikel 2 der wet voorzien).

Overeenkomstig de wet, herinner ik de gezinshoofden uitdrukkelijk eraan dat het hun vrij staat hun kinderen te zenden naar de scholen welke zij verkiezen, en dat te hunnen opzichte geen drukking mag geoefend om hun een school op te dringen welke niet die hunner keuze zou zijn.

De kantonnale Opziener,
LEFLOT,
de Smet de Naeyer laan, 110, te Laken.

Proclamatie leerplicht [SAB]

Beelden uit Brusselse klassen/Brusselse scholen [Momuse]

Beelden uit Brusselse klassen/Brusselse scholen [Momuse]

Beelden uit Brusselse klassen/Brusselse scholen [Momuse]

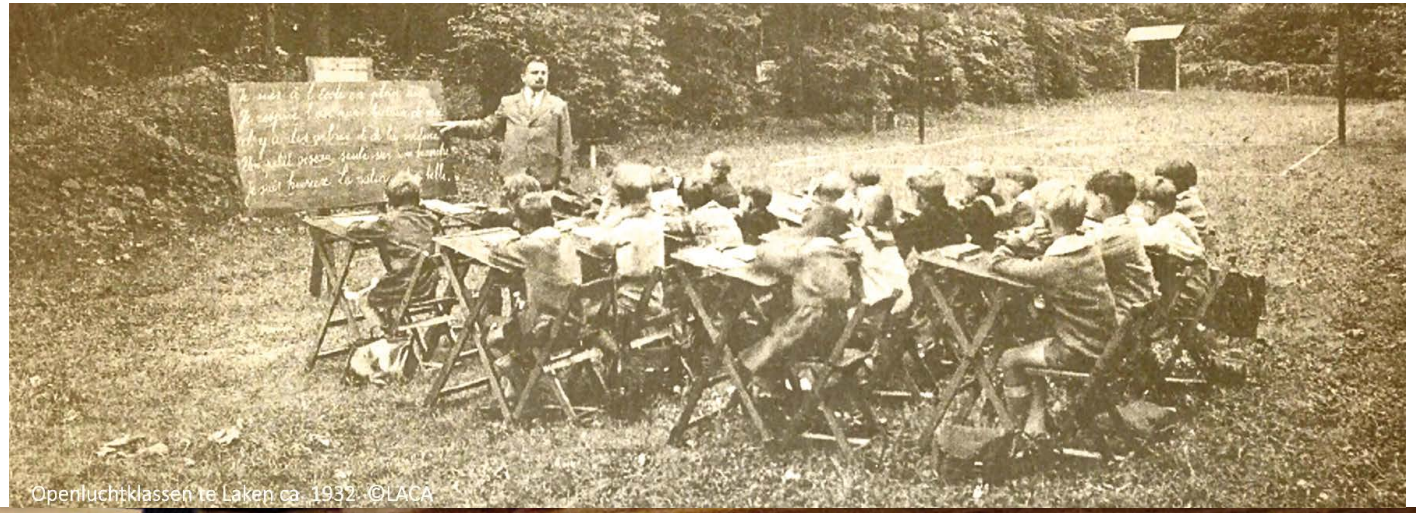

Beelden uit Brusselse klassen/Brusselse scholen [Momuse]

Openluchtklassen te Laken ca. 1932. ©LACA

links:
Klassen met Amerikaanse vlaggen [Momuse/LACA]
Openluchtklassen [LACA]
hierboven:
Studiezaal van het Heilig Hart college in Ganshoren [AMVB]

links:
1e communie in Sint-Jan-Baptist / Carolus Borromeus college (1939-44) [Momuse]
hierboven:
Peutertuin in Sint-Jans-Molenbeek, jaren 1930 [Momuse]

VIJFTIG JAAR KATHOLIEKE ONDERWIJSCEL BRUSSEL (KOCB)

Guido François

Op 1 maart 2022 bestaat de vzw KOCB (Katholieke Onderwijscel Brussel) precies vijftig jaar. Onder de toenmalige naam 'Katholiek Opvoedingswezen en Cultuur Brussel' nam de vzw vanaf het jaar 1972 de taak op van ondersteunende en belangenbehartigende vereniging ten bate van de vrije kinderdagverblijven en het Nederlandstalig katholiek onderwijs te Brussel van kleuter- tot en met hoger onderwijs. In deze bijdrage schetsen we de ontstaansgeschiedenis, de werking en de verwezenlijkingen van KOCB. Tegelijkertijd herinneren we aan enkele belangrijke episodes in de evolutie van het katholiek Nederlandstalig opvoedings- en onderwijsgebeuren te Brussel van de laatste vijftig jaar.

Met een mooie tentoonstelling over tweehonderd jaar Nederlandstalig onderwijs te Brussel bracht het Archief en Museum van het Vlaams Leven te Brussel eind 2021 de boeiende en bewogen geschiedenis van dat onderwijs in herinnering en maakte die tegelijkertijd op een eigentijdse manier toegankelijk voor de leerlingen en scholieren van vandaag. De historische evolutie van het Nederlandstalig onderwijs met al zijn hoogtes en laagtes, van de tijd van Willem I tot op heden kreeg een bijzondere nieuwe wending tijdens de laatste vijftig jaar. Een belangrijk keerpunt was in 1971 immers de 'herinvoering van de vrijheid van het gezinshoofd' onder druk van de Franstaligen. Die hoopten daarmee op een leegloop van het Nederlandstalig onderwijs. Door ouders de vrijheid te geven om, ongeacht hun thuistaal, hun kinderen naar de school van hun keuze te sturen rekende het toenmalige FDF (Front Démocratique des Francophones) erop dat ook veel Vlaamse ouders voor het Franstalig onderwijs zouden opteren, omdat het Frans in Brussel nu eenmaal de dominante cultuurtaal was en omdat een goede kennis van die taal de beste kansen zou bieden voor sociale promotie.

Peuterplan

In de beginjaren kwam die voorspelling inderdaad uit en de herinvoering van de vrijheid van het gezinshoofd vormde wel degelijk een bedreiging voor het voortbestaan van het Nederlandstalig onderwijs te Brussel. De Vlamingen

Kinderdagverblijf De Lentebloempjes Haren

Priester Frans Van Uffelen tijdens de Gespreksdagen Katholiek Hoger Onderwijs Brussel (midden), met rechts de eerste voorzitter Pol Wolfstyn.

hadden echter ter compensatie een aanzienlijk bedrag kunnen losweken om het zogenaamde 'peuterplan' te realiseren. Dat bestond erin een honderdtal Vlaamse 'peutertuinen' op te richten als stevige voedingsbodem voor het Nederlandstalig kleuteronderwijs. Aan zulke voorschoolse voorzieningen was immers grote nood, omdat de meeste Vlaamse ouders geen Nederlandstalige kinderopvang in hun buurt vonden en noodgedwongen een beroep moesten doen op Franstalige crèches, waar de verfransing al van in de wieg begon. In het katholiek onderwijs greep diocesaan inspecteur voor het basisonderwijs kanunnik Albert Faes de kans om schoolbesturen van katholieke kleuter- en lagere scholen te sensibiliseren om, zo mogelijk, in hun schoolinfrastructuur plaats te creëren voor een peutertuin. Hij kreeg daarbij de hulp van Frans Cannaerts van de dienst voor statistiek en planning van het toenmalige Nationaal Secretariaat van het Katholiek Onderwijs (de Guimardstraat). Zo werd op korte tijd de basis gelegd voor een vijfentwintigtal vrije peutertuinen, die later uitgebreid konden worden tot kinderdagverblijven. De kerngroep om dat alles te realiseren, waar ook vertegenwoordigers van de oudervereniging en vakbonden deel van uitmaakten, besliste de belangenbehartiging en uitbouw van de vrije voorschoolse sector en de katholieke scholen in de Brusselse agglomeratie, te bestendigen in een vzw. Zo werd op 1 maart 1972 de vzw KOCB opgericht, met beperkte middelen en personeelsomkadering. Een door het aartsbisdom vrijgestelde priester, Frans Van Uffelen, tot dan directeur van het Sint-Jozefscollege te Sint-Pieters-Woluwe, begon vanaf 1974 de werking van KOCB uit te bouwen. Enkele jaren later kon het personeelsbestand aangroeien dankzij de hulp van de koepel van het katholiek onderwijs en een eigen DAC-project (Derde Arbeidscircuit). Ook raakte de vzw erkend en gesubsidieerd door de NCC (Nederlandstalige Commissie voor de Cultuur van de Brusselse Agglomeratie) en later de VGC (Vlaamse Gemeenschapscommissie).

De heropleving van het basisonderwijs

De eerste prioriteit voor KOCB bestond erin de verdere daling van het aantal kleuters en lagereschoolkinderen en het aantal scholieren tegen te gaan en voluit het katholiek Nederlandstalig onderwijs te promoten. Mede dankzij aangepaste Brusselnormen en de promotiecampagnes van eerst het Vlaams Onderwijscentrum en later de Nederlandse Cultuutcommissie (NCC) begon het tij langzaam te keren voor het basisonderwijs. In de jaren '80 was het gevaar voor sluiting van scholen en vestigingsplaatsen voor het kleuter- en lager onderwijs geweken en begon het leerlingenaantal te stijgen. Een belangrijke rol was weggelegd voor de NCC-advieswerkgroep onderwijs, die toen een toonbeeld was van pluralistisch denken. Vertegenwoordigers van de verschillende onderwijsnetten bundelden in de beginjaren hun krachten en ondersteunden elkaar in hun pogingen om het Nederlandstalig opvoedingswezen en onderwijs te vrijwaren en tot bloei te brengen.

De heropleving van het basisonderwijs was ironisch genoeg te danken aan de beruchte herinvoering van de vrijheid van het gezinshoofd. Steeds meer Franstalige en anderstalige ouders begonnen hun kinderen aan Vlaamse scholen toe te vertrouwen. Ze stelden immers vast dat het Nederlandstalig onderwijs de nodige kwaliteit en garantie bood om hun kinderen een goede talenkennis mee te geven, wat in het Franstalig onderwijs veel minder het geval was. De groeiende economische invloed van Vlaanderen speelde daar ook een rol in. De schoolbevolking in het Nederlandstalig onderwijs werd op die manier veel diverser en meertaliger. Dat was evengoed een troef als een uitdaging. De kwantiteit bleef een prioriteit, maar ook het behoud van de kwaliteit was heel belangrijk en kreeg steeds meer aandacht. In het secundair onderwijs bleef de daling van het aantal scholieren en de daardoor onvermijdelijke sluiting van tal van scholen doorgaan tot aan de eeuwwisseling. Pas vanaf 2000 begon op dat niveau het aantal leerlingen te stijgen tot ook daar het bekende capaciteits-

probleem ontstond, waar het basisonderwijs al in de jaren '90 mee worstelde. Het Nederlandstalig onderwijs is de laatste twintig jaar, net zoals het Franstalig onderwijs, zo sterk gegroeid dat er voortdurend capaciteit bij gecreëerd dient te worden. KOCB coördineerde mee die evolutie.

Het verschil van het KOCB

KOCB rekende het tot haar taak om voor alle uitdagingen waar het leerplicht- en het hoger onderwijs mee te maken kreeg oplossingen te zoeken en de scholen te doen samenwerken. We zetten even op een rijtje waar de vzw voor elk van de onderwijsniveaus mee het verschil heeft gemaakt:
Voor de voorschoolse sector hielp KOCB mee het peuterplan realiseren en kwam het via verschillende gremia op voor de belangen van de vrije sector van de kinderdagverblijven. In een artikelenreeks in het tijdschrift Knooppunt in de jaren 2000 zette KOCB de pioniers van een hele reeks vrije kinderdagverblijven in de schijnwerpers, want zonder hun belangeloze inzet en hun investeringen was het niet gelukt.

Samen met de Regionale coördinatiecommissie werkte KOCB voor het basisonderwijs mee aanbevelingen uit rond het behoud van het Nederlandstalig en het katholieke karakter, speelde het een belangrijke rol bij de verbetering van de financiering voor de verouderde schoolinfrastructuur, een aangepaste opleiding en examenmodaliteiten voor onderwijzers die het taalexamen Frans moesten afleggen om vast benoemd te kunnen worden, een Brussels leerplan tweede taal, de uitbouw en personeelsomkadering van de buitenschoolse kinderopvang, de belangenbehartiging en vertegenwoordiging van het vrij onderwijs in het Lokaal Overlegplatform in het kader van het inschrijvings- en gelijkekansenbeleid, hulp bij het toekennen van energieprestatiecertificaten en zoveel meer. KOCB biedt de scholengemeenschappen basisonderwijs nog steeds een overlegplatform om de gezamenlijke uitdagingen aan te pakken, zoals het nijpende tekort aan leraren, het beleidsvoerend vermogen van scholen, bestuurlijke optimalisering en schaalvergroting, de specifieke socio-economische context van Brussel, het inschrijvingsbeleid, het capaciteitstekort enzovoort.
In het secundair onderwijs was de KOCB-werking er sterk op gericht om zoveel mogelijk secundaire scholen autonoom te behouden, ze te promoten en te helpen om hun kwaliteitstroeven uit te spelen via specifieke werkgroepen gemengd onderwijs, leerlingenvervoer, kwaliteit, taalbeleid, structuurplan enzovoort. Rond de eeuwwisseling hielp KOCB mee de scholengemeenschap Sint-Gorik Brussel oprichten en KOCB-medewerkers verleenden logistieke steun om het zogenaamde Brussels curriculum ingang te doen vinden, een onder-

Het Heilig-Hartcollege te Ganshoren, waar KOCB sedert 2005 gehuisvest is.

wijsinnovatie die inspirerend is geweest voor latere proeftuinen rond meertalig onderwijs en het flexibel invullen van het lessenrooster en van de gebruikte methodes, zoals teamteaching en meertalig onderwijs.

Ook in het katholiek hoger onderwijs speelde KOCB in de jaren 1980 en 1990 een belangrijke rol door dertien edities op rij te organiseren van de Gespreksdagen katholiek hoger onderwijs Brussel, een initiatief voor laatstejaars secundair onderwijs om hen te begeleiden in hun studiekeuze. KOCB pionierde daarbij met sobere stands, met de nadruk op goede gesprekken tussen laatstejaars en informanten hoger onderwijs. In de jaren '90 begeleidde KOCB de katholieke hogescholen in Brussel mee in het proces van schaalvergroting en campusvorming en hielp de vzw het Brussels hoger onderwijs aan een experiment sociale voorzieningen voor hogeschoolstudenten. Een goede studiekeuzebegeleiding bleef jaren nadien nog altijd tot de KOCB-prioriteiten behoren.

Knooppunt

Vanaf 1974 gaf KOCB een driemaandelijks gekopieerd tijdschrift KOCB-Nieuws uit tot het in 1998 overschakelde naar een gedrukte publicatie *Knooppunt*, die in 2005 vervangen werd door de *Knooppuntkrant*, een digitaal tijdschrift. Die verscheen tot in 2011. Een ruime doelgroep kon via het tijdschrift de werking van de vzw op de voet volgen en lezen wat er allemaal reilde en zeilde in de boeiende opvoedings- en onderwijswereld binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Er was ook veel aandacht voor de culturele mogelijkheden die Brussel biedt. Ook het buitengewoon onderwijs, het bi-cultureel onderwijs, het voorrangsbeleid Brussel, het nascholingscentrum en de centra voor volwassenenonderwijs kregen geregeld aandacht in de periodiek.
De twintigste verjaardag van KOCB in 1992 en haar zilveren jubileum in 1997-1998 gingen niet onopgemerkt voorbij. Het waren gelegenheden om de grote doelgroep culturele activiteiten aan te bieden en hen daar zelf actief bij te betrekken.

Tijdens het laatste decennium diende KOCB een versnelling lager te schakelen door de vermindering van de VGC-subsidies en daardoor ook van het personeel. De werking ging vanaf dan prioritair naar het basisonderwijs. Voor het secundair onderwijs is er een nauwe samenwerking met de scholengemeenschap Sint-Gorik Brussel, die gebruik maakt van de lokalen die KOCB huurt in het Heilig-Hartcollege te w. De band met het hoger onderwijs is er vooral met de lerarenopleiding van Odisee.

In 2018 werd binnen het katholiek onderwijs een Adviesraad Brussel opgericht met vertegenwoordigers van de verschillende onderwijsniveaus, het CLB en de oudervereniging. Tegelijkertijd zorgden het Vicariaat onderwijs Mechelen-Brussel en Katholiek Onderwijs Vlaanderen voor een geïntegreerde werking met KOCB en het toekennen van een extra Brusselmedewerker in de persoon van Stijn VanEynde. Hij vormt een tandem met Christel Herbosch, die sedert 2011 opdrachthouder is van KOCB.

De boeiende geschiedenis van KOCB en van de laatste vijftig jaar in de Nederlandstalige katholieke opvoedings- en onderwijssector leidt tot een rijk geïllustreerd boek dat in het voorjaar van 2022 officieel wordt voorgesteld tijdens een speciaal event van het katholiek onderwijs Brussel.

GUIDO FRANÇOIS
VOORZITTER KOCB

Klas in het Regina Pacisinstituut Laken

1963 — 2021

1963 —— 2021

1963
Taalwet onderwijs: onderwijs verloopt in het Nederlands, Frans of Duits. Door het tweetalige statuur van Brussel geldt hier de moedertaal of gebruikelijke thuistaal

1967
Lode Craeybeckx klaagt de Brusselse taaltoestanden aan
Oprichting Vlaams Onderwijscentrum Brussel

1969
Eerste affichecampagnes VOC

1970
Eerste staatshervorming en start VSO

1971
Herinvoering vrijheid van het gezinshoofd en aanvang Peuterplan

1972
Oprichting Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse Agglomeratie (NCC)

1976
NCC neemt de promotietaken van het VOC over

1980
Gemengd onderwijs wordt de norm

1985
Stijging leerlingenaantallen in het Nederlandstalig basisonderwijs

In 1970 vindt een eerste grondwetswijziging in een reeks van zes plaats, waarvan de laatste in 2013 wordt doorgevoerd. Telkens verschoven hierbij bevoegdheden van het unitaire België naar de Gemeenschappen of Gewesten. Bij de derde ontstaat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en krijgt de Vlaamse Gemeenschap de bevoegdheid over het Nederlandstalig onderwijs.

In Brussel zakt het aantal Nederlandstalige leerlingen naar een dieptepunt in 1984. Maar dankzij de bouw van 70 Nederlandstalige kleuterscholen en kinderdagverblijven sinds 1971, op initiatief van het latere NCC wordt dat jaar ook het kantelpunt. Ook de “Osez”-kampanje is een sukses. Steeds meer kinderen blijven de rest van hun schoolloopbaan in het Nederlands volgen. Toch verdwenen er voor 1993 nog zeven middelbare scholen bij gebrek aan leerlingen. Maar, de bevolkingstoename en de goede reputatie van het Nederlandstalig onderwijs zorgen dan voor een snellere groei dan voorzien. Ook de toenemende internationalisering zorgt er voor dat heel wat Franstalige ouders, met de hernieuwde “vrijheid van het gezinshoofd” hun kinderen naar Vlaamse scholen sturen. Dit sukses zorgt vanaf 2010 voor een ernstig plaatstekort.

een *suksesverhaal*

1988 – 1989
Derde staatshervorming en oprichting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

1988
Eenheidsstructuur vervangt VSO en traditioneel SO

1989
De NCC wordt de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC)

1995
De VGC wordt een inrichtende macht

2000 – 2001
Aanvang Voorrangsbeleid Brussel: intensieve begeleiding van onderwijzend personeel om de taalvaardigheid van leerlingen te vergroten

2002
Aanvang Lokale Overlegplaforms (LOP)

2008
Oprichting Onderwijscentrum Brussel (OCB)

2010
Eerste plaatstekort in Nederlandstalige Brusselse scholen en start Brede Scholen in Brussel

2014
‘Content and Language Integrated Learning’: 1e in Brussel: GO Etterbeek (2016)

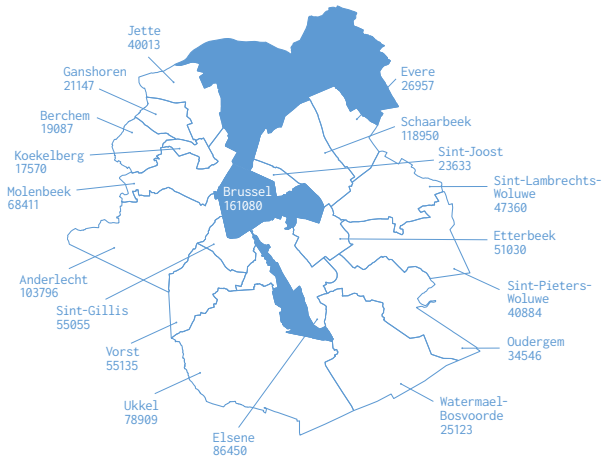
2019
Modernisering SO (matrix 3 finaliteiten 8 domeinen)

Het onderwijs, en zeker het ‘sekundair’ is in die voorbije 50 jaar aan tal van hervormingen onderhevig en onderwerp van publiek debat. In dit tijdperk werd de leerplicht drie keer verlengd: in 1978 tot 16 jaar, in 1983 tot 18 en in 2019 vervroegd naar 5 jaar. In 1970 start het Vernieuwd Sekundair Onderwijs. De tegenstand is groot en dit leidt in 1988 tot de zogenaamde éénheidsstruktuur. In die jaren verdwijnen ook de jongens- en meisjesscholen van het toneel. Een voorlopig- laatste hervorming werd in 2019 doorgevoerd, maar de suksesrijke eksperimenten met het meertalig onderwijs voorspellen alvast geen rust op dit vlak.

U las deze tekst in een mengvorm van de progressieve en standaardspelling die met het Groene Boekje in 1954 in voege kwamen.

bevolkingsaantallen

1970

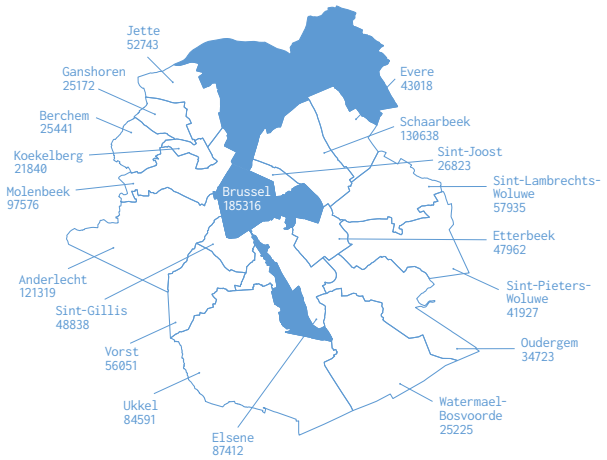

Brussel Stad
161.080 inwoners

Brussels Hoofdstedelijk Gewest
1.075.136 inwoners

14,98%
van de Brusselse bevolking woont in 1970
in Brussel Stad

2021

Brussel Stad
185.316 inwoners

Brussels Hoofdstedelijk Gewest
1.214.550 inwoners

15,26%
van de Brusselse bevolking woont in 2021
in Brussel Stad

onderwijs

15.545
De leerlingenaantallen in het Nederlandstalige lager onderwijs blijven stijgen tot in het schooljaar 1967-68 met 15.545 leerlingen. Daarna zet er zich een daling in.

11.839
Leerlingen in Nederlandstalige lagere scholen in het schooljaar 1975-76.

9.766
Leerlingen in Nederlandstalige lagere scholen in het schooljaar 1995-96.

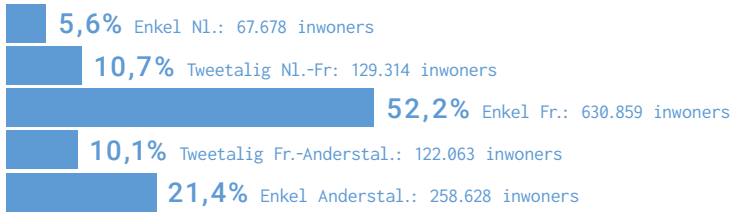
17.045
Leerlingen in Nederlandstalige lagere scholen in het schooljaar 2015-16.

19.835
Leerlingen in Nederlandstalige lagere scholen vandaag. Dat is een stijging van 221,7 % t.o.v. 1979-80.

5.400
Tussen 2000 en 2018 investeerde de Vlaamse Gemeenschapscommissie bijna 390 miljoen euro in scholenbouw. Hiermee creëerde ze reeds 5.400 extra plaatsen in het basisonderwijs en komen er de komende jaren nog 4.300 plaatsen bij.

taalverhouding

Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2018)

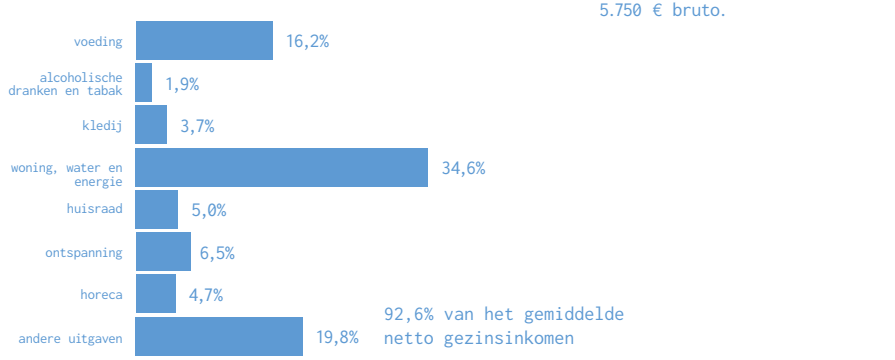

Tussen 2000 en 2006 daalt het aantal eentalig Nederlandse gezinnen van 9,5% tot 7%. Ook halveert tussen 2000 en 2008 de kennis van het Nederlands in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

kosten van levensonderhoud

3%
In vergelijking met de andere gewesten besteedt een Brussels gezin ca. 3% meer aan huisvesting in vergelijking met Wallonië en Vlaanderen.

43%
In 2020 verdient 43% van de werknemers in België tussen de 2.000 € en 3.750 € bruto per maand. In een gezin met twee inkomens resulteert dit in een gemiddeld maandinkomen van 5.750 € bruto.

Gijs Garré

° Merelbeke 1932 † Brussel 2004

Komt vanuit de Bond van Grote en Jonge Gezinnen terecht als vrijwilliger in het pas opgerichte Vlaams Onderwijscentrum Brussel en wordt in 1968 hoofd van haar permanent secretariaat. Om de Craeybeckx actie van “één frank per inwoner” en de taaltoestanden in het Brusselse onderwijs toe te lichten geeft hij over heel Vlaanderen lezingen. Garré streeft naar gelijke rechten voor Vlaamse en Franstalige kinderen. Daarnaast is hij o.a. voorzitter van de advieswerkgroep onderwijs van de VGC en het Nascholingscentrum Brussel. Ook was hij redacteur van De Brusselse Post en eerste directeur van het Archief en Museum voor het Vlaams leven te Brussel.

Hugo Weckx

° Vilvoorde 1935

Volgde Grieks-Latijns aan het Heilig-Hartcollege van Ganshoren en doctoreerde vervolgens in de rechten aan de KU Leuven. In werd hij 1964 gemeenteraadslid in Sint-Agatha-Berchem en van 1972 tot 1987 was hij voorzitter van de Nederlandstalige Cultuurcommissie (NCC) en verantwoorde-lijk voor de koepel onderwijs en van 1988 tot 1995 verantwoordelijk voor Brusselse aangelegenheden in de Vlaamse Regering. Wanneer in 1971 de vrijheid van het gezins-hoofd terug ingevoerd wordt ligt hij mee aan de basis van het Peuter- en later Kinderdagverblijvenplan. Omdat hij overtuigd was dat het Nederlandstalig onderwijs in Brussel het voortbestaan van de Vlaamse Gemeenschap garandeert laat hij de NCC de promotiecampagnes van het VOC overnemen.

Magda Deckers

° Zonhoven 1945

Studeerde pedagogie en psychologie. Gaf les en is remedial teacher. Vanaf de jaren ’70 werkte ze vooral vanuit begeleiding rond migrantenonderwijs. Na de sluiting van de Limburgse mijnen werd ze er coördinator van het Onderwijsvoorrangsbeleid. Vervolgens was ze vanaf 2001 opdrachthouder van de Brusselse onderwijsministers waar ze met veel succes het Voorrangsbeleid Brussel vorm gaf en ondersteunde, samen met een ploeg begeleiders, waarvan een deel haar mee uit Limburg gevolgd was. Doel van dit project was het uitbouwen van een netover-schrijdende structuur die de kwaliteit van het Nederlandstalig basisonderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bevorderde.

Guy Vanhengel

° Brussel 1958

Studeerde aan de Karel Buls Normaalschool, werd ‘schoolmeester’ in de Kakelbontschool en werkte vervolgens o.a. als journalist bij Het Laatste Nieuws en als woordvoerder voor de PVV (nu O-VLD). Van 2000 tot 2009 en van 2011 tot 2019 was hij voorzitter van het College van de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Van 2011 tot 2019 was hij als collegelid ook bevoegd voor Onderwijs. Tijdens deze periode worden er meer fondsen vrijgemaakt voor de renovatie en de bouw van nieuwe scholen en wordt er grondig werk gemaakt om de capaciteit van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel op te voeren.

Rudi Janssens

° Leuven 1962 † Brugge 2021

Socioloog en onderzoeker aan het Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum (BRIO). Sinds 2000 was Janssens de drijvende kracht achter de Brusselse Taalbarometer, een onderzoek waarin 2.500 Brusselaars bevraagd worden. In tussentijd werden er reeds vier peilingen van de Taalbarometer gehouden. De basis voor dit onderzoek werd gelegd door Em. Prof. Dr. Els Witte aangezien de enige beschikbare data over de Brusselse taalverhoudingen dateerden van de laatste talentelling van 1947. In 2013 breidde dit onderzoek uit naar de Vlaamse Rand. Hij was actief in het Huis van het Nederlands en werd in 2020 lid van de pas opgerichte Raad voor Meertaligheid.

Vlag Nederlandstalig Onderwijs [AMVB]

Beelden in het kader van het Gevelplan Brusselse Scholen, 2004 [VGC]

Beelden in het kader van het Gevelplan Brusselse Scholen, 2004 [VGC]

Beelden in het kader van het Gevelplan Brusselse Scholen, 2004 [VGC]

VLAAMS ONDERWIJSCENTRUM BRUSSEL
Vereniging zonder winstoogmerk

S T A T U T E N

De ondergetekenden :

1. Alofs GERLO, Hoogleraar aan de Vrije Universiteit Brussel, Algemeen Voorzitter van het Vermeylenfonds
   Meerlenstraat 33, St. Lambrechts-Woluwe - Br. 15
2. Karel GRYSEELS, Leraar Normaalschool, Afgevaardigde-Beheerder van de Bond van Grote en van Jonge Gezinnen
   Troonstraat 125, Elsene - Br. 5
3. Albert PEERENBOOM, Beheerder van vennootschappen, bestuurslid van het Vlaams Economisch Verbond, Afdeling Brabant
   Martin Pfeifferstraat 19, St. Jans-Molenbeek - Br. 8
4. Ludovicus-Frans SCHELLENS, Prefect Atheneum St. Jans-Molenbeek, Secretaris-penningmeester van het Verbond van Vriendenkringen der Rijksscholen van het Arrondissement Brussel-Hoofdstad
   Tolstoflaan 26, Anderlecht - Br. 7
5. Edgar VAN CAUWELAERT, Advocaat, Voorzitter van het Verbond van het Nederlandstalig Onderwijs
   Ninoofsesteenweg 153, St. Jans-Molenbeek - Br. 8
6. Robert VAN DER BRACHT, Nijveraar, Voorzitter van het Davidsfonds Tak Brussel
   Mettewielaan 67, St. Jans-Molenbeek - Br. 8
7. Yvette VANNESTE, echtgenote Bützler, Advocaat bij het Hof van Beroep, Ondervoorzitster van de Afdeling Brussel van het Willemsfonds
   de Villegaslaan 41, Ganshoren - Br. 8
8. Jozef VAN OVERSTRAETEN, Ereleraar, Voorzitter van de Vlaamse Toeristenbond en van de Vlaamse Automobilistenbond
   Em. Jacqmainlaan 126, Brussel 1

Burg Pallaan 32 - Gld.

allen van Belgische nationaliteit, stichten hierbij een vereniging zonder winstoogmerk, overeenkomstig de wet van 27 juni 1921, en stellen de statuten als volgt vast :

Vlaams Onderwijscentrum Brussel vzw

GG/SH/I60
Dok.28

LIJST VAN DE VLAAMSE GEMEENTEN DIE STEUN VERLENEN AAN HET V.O.C.

stand op 3november I970

Provincie Antwerpen

Aartselaar	2.067	Merksplas	500
Antwerpen	240.000	Mol	I.000
Beerse	I0.000	Mortsel	28.000
Beerzel	5.000	Oelegem	I.000
Berchem	20.000	Oevel	500
Bonheiden	5.000	Oostmalle	3.70I
Borgerhout	48.766	Oud-Turnhout	9.000
Boechout	8.000	Puurs	500
Brasschaat	I5.000	Ramsdonk	500
Deurne	78.III	Ranst	3.778
Edegem	I4.020	Retie	6.535
Ekeren	25.000	Rumst	5.000
Essen	5.000	Schelle	5.608
Grobbendonk	2.000	Schilde	8.284
Hemiksem	I0.000	Schoten	29.000
Hoboken	I0.000	s'Gravenwezel	3.777
Hoevenen	3.3I0	St.Katelijne-Waver	I2.800
Hove	6.500	Tongerlo	500
Kalmthout	5.000	Westerlo	I.500
Kapellen	I2.59I	Wilrijk	40.000
Kontich	I.000	Wuustwezel	I.000
Meerhout	I.000	Zoersel	3.2I7
Mechelen	I5.000		
Merksem	40.000	totaal	748065

Origineel Archiefmateriaal VOC Statuten, inzameling voor Brussel, Onderwijsgidsen, bedankbrieven van kinderen,… [AMVB]

1980
Gemengd onderwijs wordt de norm

1985
Stijging leerlingenaantallen in het Nederlandstalig basisonderwijs

1988 - 1989
Derde staatshervorming en oprichting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

1988
Eénheidsstructuur vervangt VSO en traditioneel SO

1989
De NCC wordt de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC)

1995
De VGC wordt een inrichtende macht

2000 - 2001
Aanvang Voorrangsbeleid Brussel: intensieve begeleiding van onderwijzend personeel om de taalvaardigheid van leerlingen te vergroten

2002
Aanvang Lokale Overlegplaforms (LOP)

2008
Oprichting Onderwijscentrum Brussel (OCB)

2010
Eerste plaatstekort in Nederlandstalige Brusselse scholen
en start Brede Scholen in Brussel

2014
'Content and Language Integrated Learning': 1 ste in Bxl: GO Etterbeek (2016)

2019
Modernisering SO
(matrix 3 finaliteiten 8 domeinen)

het kantelpunt. Ook de "Osez"-kampanje is een succes. Steeds meer kinderen blijven de rest van hun schoolloopbaan in het Nederlands volgen. Toch verdwenen er voor 1993 nog zeven middelbare scholen bij gebrek aan leerlingen. Maar, de bevolkingstoename en de goede reputatie van het Nederlandstalig onderwijs zorgen dan voor een snellere groei dan voorzien. Ook de toenemende internationalisering zorgt er voor dat heel wat Franstalige ouders, met de hernieuwde "vrijheid van het gezinshoofd" hun kinderen naar Vlaamse scholen sturen. Dit sukses zorgt vanaf 2010 voor een ernstig plaatstekort.

Het onderwijs, en zeker het 'sekundair' is in die voorbije 50 jaar aan tal van hervormingen onderhevig en onderwerp van publiek debat. In dit tijdperk werd de leerplicht drie keer uitgebreid: in 1978 tot 16 jaar, in 1983 tot 18 en in 2019 vervroegd naar 5 jaar. In 1970 start het Vernieuwd Sekundair Onderwijs. De tegenstand is groot en dit leidt in 1988 tot de zogenaamde éénheidsstruktuur. In die jaren verdwijnen ook de jongens- en meisjesscholen van het toneel. Een voorlopig- laatste hervorming werd in 2019 doorgevoerd, maar de suksesrijke eksperimenten met het meertalig onderwijs voorspellen alvast geen rust op dit vlak.

U las deze tekst in een mengvorm van de progressieve en standaardspelling die met het Groene Boekje in 1954 in voege kwamen.

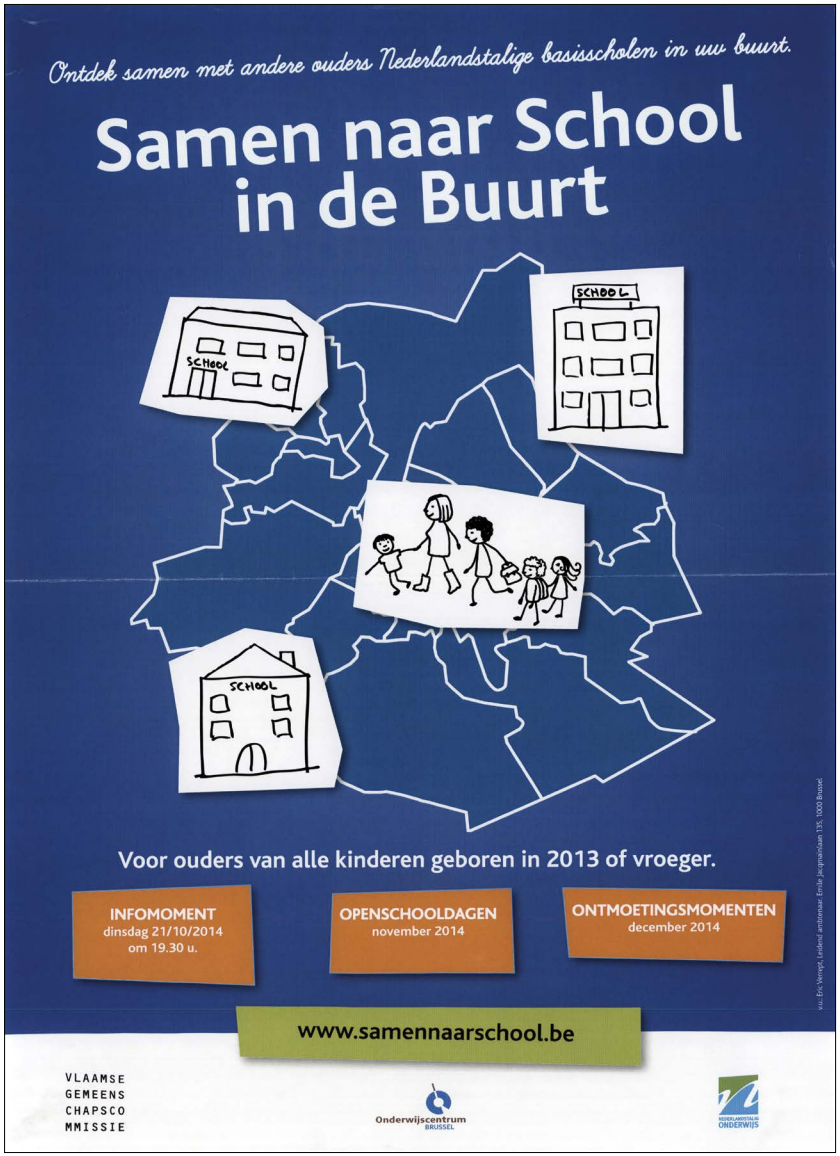

Affiches VGC [AMVB]

Affiches VGC [AMVB]

Affiches VGC [AMVB]

MINISTERIE VAN OPENBAAR ONDERWIJS
PSYCHO-MEDICO-SOCIAAL CENTRUM
SCHOOL-EN BEROEPSORIENTERING

van *kabas* tot *rugzak*

200 jaar Nederlandstalig onderwijs in Brussel

Tentoonstelling Gemeenschapscentrum De Markten
9 november – 28 januari 2022

organisatie
AMVB met de medewerking van De Markten

in samenwerking met

met de steun van

initiatief
AMVB

curator
Mike Carremans

scenografie
Exponanza

film
Scherper, ism Exponanza, Daan Borloo, Sebastien Dewaele, Ellen Sterckx

met bijzondere dank aan
VGC Collegeleden Sven Gatz en Pascal Smet, Vlaamse Ministers Benjamin Dalle en Ben Weyts & Ans Persoons schepen van Brussel-Stad, Anne Cocriamont (De Vrienden van de School van Toen vzw), Guido François (KOCB), Sven Steffens (Momuse MuséeMolenbeekMuseum), Isolde Boutsen en Nora De Kempeneer (GC De Markten), Isatu Barrie, Zurab Sakvarelidze, Johan Verduyckt, Christopher De Keyser, Florian Daemen, Johan Coppieters en Erwin Cautaert (AMVB)

stuurgroep
Steph Feremans, Mike Carremans, Fanny Michiels (AMVB), Bart Vaneffelterre (Muntpunt), Jan De Broeck (OCB), Hanne de Nil en Grigore Ionita (GC De Markten), Catherine Dardenne (Korei), Jeroen De Smet (Brukselbinnenstebuiten), Nele Callaert (VGC-Onderwijs)

wetenschappelijk advies
Harry Van Velthoven (Hogent/BRUT-BRIO), Rudi Janssens (VUB-BRIO), Dimokritos Kavadias (VUB-BRIO), Jeffrey Tyssens (VUB), Wim Vandenbussche (VUB)

communicatie
Bridgeneers, KWIN

in samenwerking met
Gemeenschapscentrum De Markten, Algemene directie Onderwijs en Vorming VGC, Erfgoedcel-Brussel, De Vrienden van de School van Toen vzw, Momuse MuséeMolenbeekMuseum, Cultureel Erfgoed Annuntiaten, Stadsarchief Brussel (SAB), STAM Gent, KOCB, Nationaal Onderwijsmuseum Dordrecht, Onderwijsmuseum Stad Antwerpen (OMUSA), ADVN Archief voor Nationale Bewegingen (Antwerpen), Letterenhuis, Archiefdienst en Facilitair Beheer
VGC, Beweging en Sport VUB, Archieven van het Koninklijk Paleis, Korei, Brukselbinnenstebuiten, Heemkundige Kring Laca, OnderwijsCentrum Brussel (OCB), Maria Boodschap, Scheutplaneet, CIVA, Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België

veel dank ook aan
Alex Geraerdts, André Monteyne, Ann Mares, Ann Steenwinckel, Anne Brumagne, Annelies Tollet, Anton Maertens, Bart Vandecasteele, Baudouin D'hoore, Bernadette Vriamont, Bert De Bisschop, Bruno Claesen, Carlo Jengember, Christel Verhasselt, Christian Vreugde, Daniel Bex, Davy Herregodts, Dixie Van De Wiele, Eddy Put, Erwin Eysackers, Eva De Baerdemaker, Eva Wilssens, Filip Van der Elst, Frank Vanhaecke, Frederik Geysen, Greta Boon, Guido Fonteyn, Gunter Bousset, Gustaaf Janssens, Guy Jorion, Hans Berquin, Herman Mennekens, Jan Van Der Auwermeulen, Jari Demeulemeester, Johan Wambacq, Karla Goetvinck, Kathleen De Blauwe, Kim Vyncke, Koen De Visscher, Koen Haspeslagh, Kris De Smet, Lea Moerenhout, Leo Camerlynck, Lode Van Biervliet, Luc Collin, Marc Van Der Biesen, Martine Cockaert, Mattias Kayaert, Mieke Maes, Nathalie Deswaef, Nicolas Theodoroudis, Noortje Lambrichts, Patrick Vanhoucke, Peter Janssens, Renate Kerkhofs, Ria Christens, Rob Troubleyn, Saskia Noordoven, Steven Vervoort, Suzy Bleys, Sylvie Maes, Thalassa Van Driessche, Tom Bervoets, Veerle Soens, Wies Jespers, Wim Meyers, Yvo J.D. Peeters

HET NEDERLANDSTALIG ONDERWIJS IN BRUSSEL BARST UIT HAAR VOEGEN

Mathis Saeys

De afgelopen jaren kwam het Brussels onderwijs meermaals in de belangstelling van beleidsmakers, onderzoekers, en niet in de laatste plaats ouders, te staan. Zoals elders toegelicht zorgde de snel wijzigde sociaaldemografische opbouw van Brussel (zie Hermia 2021) voor een nijpende behoefte aan extra schoolplaatsen (Van Laethem, Hermia & Dujardin 2021), maar ook voor conflicten op pedagogisch vlak (Mansoury & Saeys 2021). Deze zichtbare kwesties zijn echter het gevolg van verschillende processen die zich over decennia hebben ontsponnen.

We bieden een overzicht van cijfers uit het verleden, maar de huidige bijdrage is geen historisch overzicht. Hiervoor verwijzen we graag naar de onderzoeksfiche van de hand van Janssens, Chaltin en Mares (2016). We gaan ook niet in op de organisatie en werking van het onderwijs in Brussel (zie hiervoor de synthesenota van Wayens, Janssens en Vaesen (2013)). De evolutie van het Brussels Nederlandstalig leerplichtonderwijs (kleuter-, lager- en secundair) is een interessante 'case' aangezien het inzicht biedt in de reële uitdaging om kwaliteitsvol onderwijs te kunnen bieden in complexe grootstedelijke contexten.

In deze bijdrage blikken we terug op de evolutie van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel vanaf het schooljaar 1962-1963. We belichten de wijzigende reputatie, de afname en gestage heropleving, evenals de uitdagingen die hiermee gepaard gingen. Voor dit overzicht werden de meest recente cijfergegevens van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), het Belgische bureau voor de statistiek (STATBEL), het Federaal Planbureau (FPB) en de Vlaamse Gemeeschapscommissie (VGC) gebruikt. Op die manier hopen we een aantal randvoorwaarden aan te reiken die het Brussels onderwijs moeten versterken voor de toekomst.

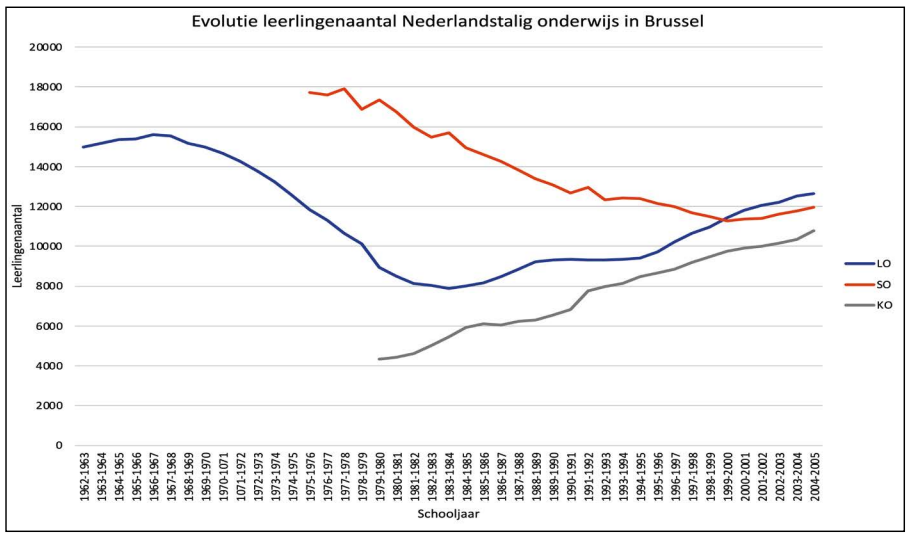
Het Nederlandstalig onderwijs in Brussel

Brussel kende de laatste jaren een capaciteitsprobleem en een enorme injectie in middelen tot uitbreiding van de scholenbouw. In het schooljaar 2019-2020 telde het Nederlandstalig onderwijs 175 scholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waarvan 140 kleuter- en lagere scholen en 35 secundaire scholen, dit zijn er reeds 26 meer dan in 2005 (BISA 2021a). Ook de komende jaren wordt geïnvesteerd in het Brussels Nederlandstalige onderwijs, zodoende haar capaciteitsproblemen verder op te vangen (Wayens et al. 2018). Toch is dit ooit anders geweest. Waar 25 jaar geleden secundaire (Nederlandstalige) scholen nog werden gesloten in Brussel vanwege een leerlingentekort, zorgt een demografische impuls en de kwaliteitsvolle reputatie van het Nederlandstalig onderwijs de laatste jaren voor een groeiend leerlingenaantal. Lettende op deze ontwikkeling stelt de vraag zich of het Nederlandstalig onderwijs in Brussel niet uit haar voegen barst.

Verschillende factoren verklaren dit grillig verloop: niet onbelangrijk is het wijzigende keuzepatroon van de ouders doorheen de jaren, maar ook bredere maatschappelijke processen van immigratie, stadsvlucht en suburbanisatie droegen bij tot de neergang en heropleving van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel (Janssens & Vaesen 2015).
Globaal gezien groeide de leerlingenbevolking in het Nederlandstalig Brussels leerplichtonderwijs tussen 2005 en 2020. Ten aanzien van 2005 observeren we een stijging van 34,2%, of een toename van 37.635 naar 50.477 leerlingen, in 2020 (BISA 2021b). Deze toename verbergt evenwel de verschillen tussen de onderwijsniveaus, dewelke geïllustreerd worden in grafiek 2. We observeren een duidelijke versnelling in het lager onderwijs terwijl het leerlingenaantal in het secundair onderwijs toeneemt, evenwel aan een tempo dat van jaar tot jaar fluctueert. Niettemin zien we sinds 2016 ook hier een sterkere groei wat zich de komende jaren verder zal laten voelen. In tegenstelling tot de scholen van de Franse Gemeenschap is er evenmin een afname of vertraging bij het kleuteronderwijs.

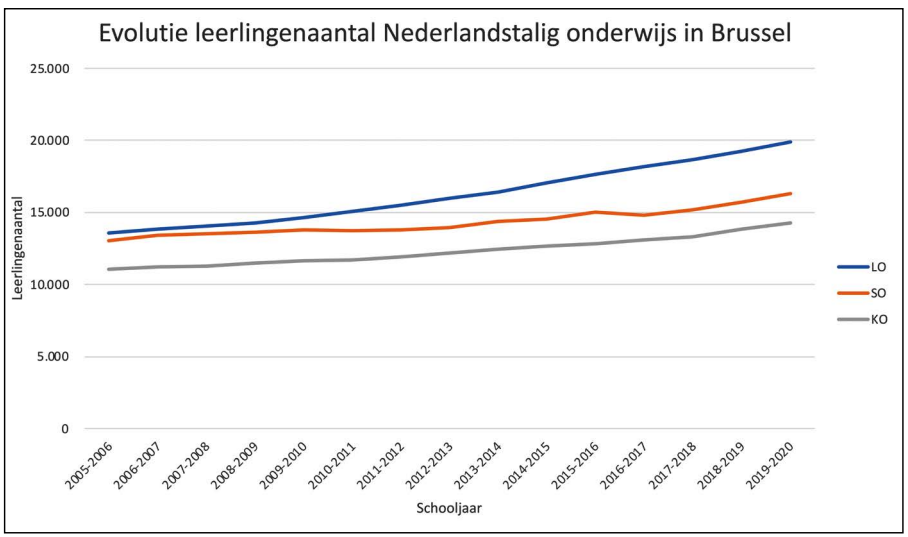
Voorgenoemde evolutie kan niet worden losgekoppeld van de snel veranderende sociaal- demografische structuur van het Gewest. Brussel is tegenwoordig het jongste en meest diverse gewest van België (STATBEL 2021). Historisch gezien heeft Brussel altijd een onthaalfunctie gehad voor migrantenstromen uit Europa en de rest van de wereld. De laatste drie decennia kwam deze diversiteit echter in een stroomversnelling te zitten. De aankomst van voornamelijk jongere nieuwkomers, in combinatie met hun licht hogere vruchtbaarheidsgraad, zorgden voor een verjonging en toenemende diversiteit van het Brussels Gewest (Hermia 2021).

Op basis van gegevens van het FBP en STATBEL laat grafiek 3 de evolutie zien van vier leeftijdsgroepen van 0 tot en met de leeftijd van 18 jaar voor de periode 1991-2020. Vanaf 2020 worden de predicties per leeftijdsgroep weergegeven. Uit deze grafiek zien we een aanhoudende verjonging sinds begin jaren

Grafiek 1: Evolutie leerlingenaantal Nederlandstalig onderwijs in Brussel van 1962-2005. VGC
Illustreert de evolutie van het leerlingenaantal in instellingen van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel sinds het begin van de jaren 1960 t.e.m. 2005. Drie tendensen zijn zichtbaar uit deze grafiek. In eerste instantie zien we een lichte stijging in het aantal leerlingen voor het lager onderwijs tot het schooljaar 1966-1967, gevolgd door een terugval van 47,8% tegen het schooljaar 1982-1983. Vanaf 1980 kan dan weer een gestage heropleving van het kleuteronderwijs worden vastgesteld. Het duurt evenwel enkele jaren voor dit zich uit in een stijgend leerlingenaantallen in het lager onderwijs. In 2005 ligt dit aandeel immers nog steeds 19% onder het niveau van 1967. Tot slot blijft het aantal leerlingen in het Brussels Nederlandstalig secundair onderwijs afnemen tot het jaar 2000.

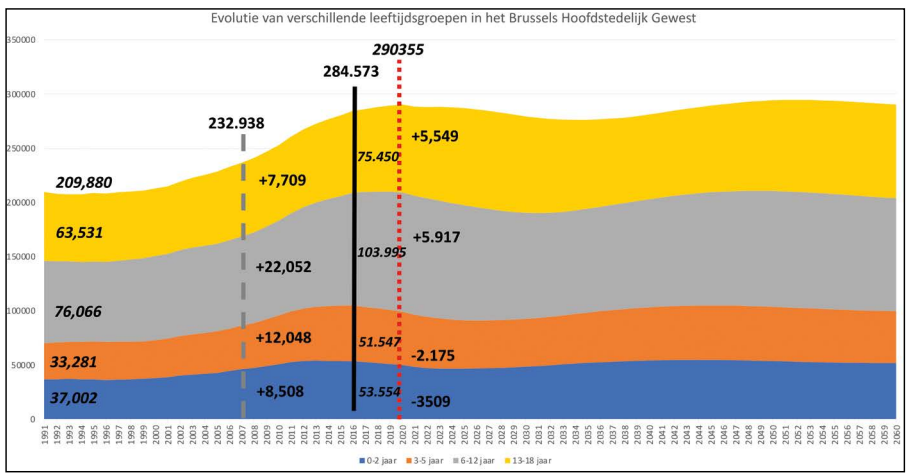
2000, wat zich duidelijk vertekende in de groeiende leerlingenpopulaties van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel (zie Grafiek 2). Sinds enkele jaren zien we echter een daling bij de leeftijdsgroepen tot 5 jaar, hetgeen zich zal uiten in een terugval van het leerlingenaantal voor het kleuteronderwijs tegen 2025. Volgens BISA zal deze trend zich tevens verderzetten in het lager onderwijs tegen 2030. Ook de schoolbevolking in het secundair onderwijs wordt verwacht te pieken tegen 2025, om vervolgens af te nemen tegen 2030 (Van Laethem, Hermia & Dujardin 2021).

Grafiek 2: Evolutie leerlingenaantal Nederlandstalig onderwijs in Brussel van 2005-2020. BISA (2021b)

Cijfergegevens van de VGC bieden dan weer inzicht in de diversiteit van de leerlingenbevolking. Tussen 1979 en 2014 verzamelden de VGC gegevens over de etnisch-culturele achtergrond van haar schoolbevolking. Deze gegevens werden verzameld aan de hand van jaarlijkse bevragingen bij de schooldirecties. Ze zijn niet volledig accuraat aangezien we er niet automatisch van uit kunnen gaan dat deze cijfers altijd en in alle scholen even systematisch werden verzameld. Toch bieden ze inzicht in de evoluties op het terrein. Grafiek 4 illustreert de taalachtergrond van de leerlingen in het Nederlandstalig secun-

dair onderwijs in Brussel. Waar in 1992 nog 76,5% van de leerlingen uit een homogeen Nederlandstalig en geen 3% uit een anderstalig gezin kwamen, wijzigde hun aandeel respectievelijk naar 22,5% en 21,4% tegen het schooljaar 2013-2014. Ook het aandeel leerlingen uit taalgemengde gezinnen nam in dezelfde periode toe, weliswaar minder significant. De recente populariteit van het Nederlandstalig onderwijs in Brussel kan in sterke mate worden verklaard door niet-Nederlandstalige ouders die twee- en meertaligheid als noodzaak beschouwen bij hun kinderen (Janssens 2018).

Grafiek 3: Evolutie van verschillende leeftijdsgroepen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. FBP en STATBEL (2021)

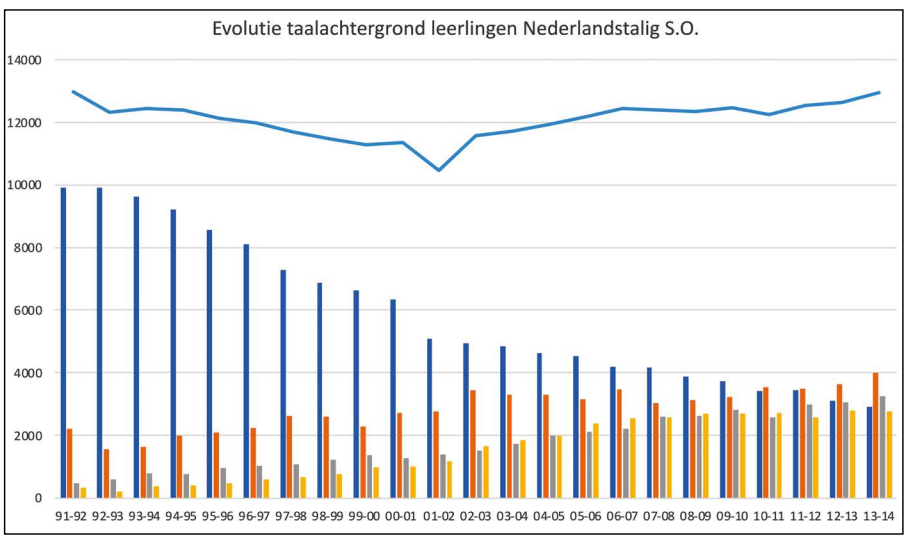
Slotbedenkingen

Het aantal leerplichtige in Brussel zal verder toenemen tegen 2025, weliswaar trager dan initieel verwacht. Daarentegen zou de schoolbevolking tussen 2025 en 2030 licht afnemen als gevolg van een dalend geboortecijfers in het BHG sedert 2014. We kunnen tevens verwachten dat ook op dit vlak COVID-19 een demografische impact zal kennen. Het is bijgevolg van belang deze evoluties nauwgezet te monitoren, zeker gezien de recente kwesties m.b.t. het plaats tekort bij Nederlandstalige scholen in Brussel. De verwachting blijft immers dat het aantal vereiste schoolplaatsen in 2030 hoger zal zijn dan de huidige capaciteit (Van Laethem, Hermia & Dujardin 2021).

Aansluitend kan worden aangenomen dat super-diverse klassen, waarbij een meerderheid- minderheidsprincipe geldt, de norm zal worden eerder dan de uitzondering (zie STATBEL 2021). Onvermijdelijk zorgen deze ontwikkelingen voor de uitdieping van een aantal bestaande tegenstellingen die zich etnisch-cultureel, sociaal-ruimtelijk en pedagogisch uiten (Kavadias et al. 2021). Dit zijn geenszins uitdagingen die zich beperken tot het Nederlandstalig onderwijs, maar deel uitmaakt van een snel veranderende grootstedelijke context. Een duidelijk objectief beeld krijgen op de samenstelling van de Brusselse leerlingenpopulatie lijkt een eerste, maar pertinente, stap om in te spelen op de noden, kansen en uitdagingen van het onderwijs in de 21e eeuw.

Door in te spelen op deze randvoorwaarden kan het Brussels (Nederlandstalig) onderwijs een uniek kruispunt zijn waarbij, onder meer, gelijke onderwijskansen worden bevorderd, beantwoord wordt aan de sleutelcompetenties, en voldoende verankerd zit in het stedelijk landschap.

MATHIS SAEYS
ONDERZOEKER BRIO – VUB

Grafiek 4: Taalachtergrond leerlingen Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel van 1991-2014. VGC

Bibliografie

BISA. (2021a). *Onderwijs: scholen*. Brussel: Perspective.Brussels

BISA. (2021b). *Onderwijs: schoolbevolking*. Brussel: Perspective.Brussels

Federaal Planbureau, STATBEL. *Demografische vooruitzichten 2020-2070*. Federaal Planbureau, Brussel, 2021

GELDOF, (D.). 'Superdiversity and the City'. In: *Social Work and the City*, 2016, 127–149. https://doi.org/10.1057/978-1-137-51623-7_5

HERMIA, (J.P.). 'Demografische barometer 2020 van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.' In: *Focus 47*, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse. 2021

JANSSENS, (R.), CHALTIN, (K.), MARES, (A.). 'Het Nederlandstalig onderwijs in Brussel: Meer historiek.' In: *BRIO-Fiche*, 2016, https://www.briobrussel.be/node/14183

JANSSENS, (R.), VAESEN, (J.). 'In contact and/or in conflict? Ethno-cultural markers, language and schooling in post-war Brussels'. *Past, Present and Future of a Language Border*, 2015, 255-274. https://doi.org/10.1515/9781614514152-013

JANSSENS, (R.). *Meertaligheid als opdracht. Een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van taalbarometer 4*. VUBPRESS: Brussel, 2018

KAVADIAS (D.), SPRUYT (B.), ENGELS (N.), VAN CAPPEL (G.) (red.). *Zinnekes zijn DEBEST – Diversiteit aan het werk bij Brusselse jongeren van vandaag.* ASP, Brussel, 2021

VAN LAETHEM (M.), HERMIA, (J.P.), DUJARDIN, (A.). 'Zullen er in 2030 genoeg plaatsen zijn in Brusselse scholen.' In: *Focus 48*, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, 2021

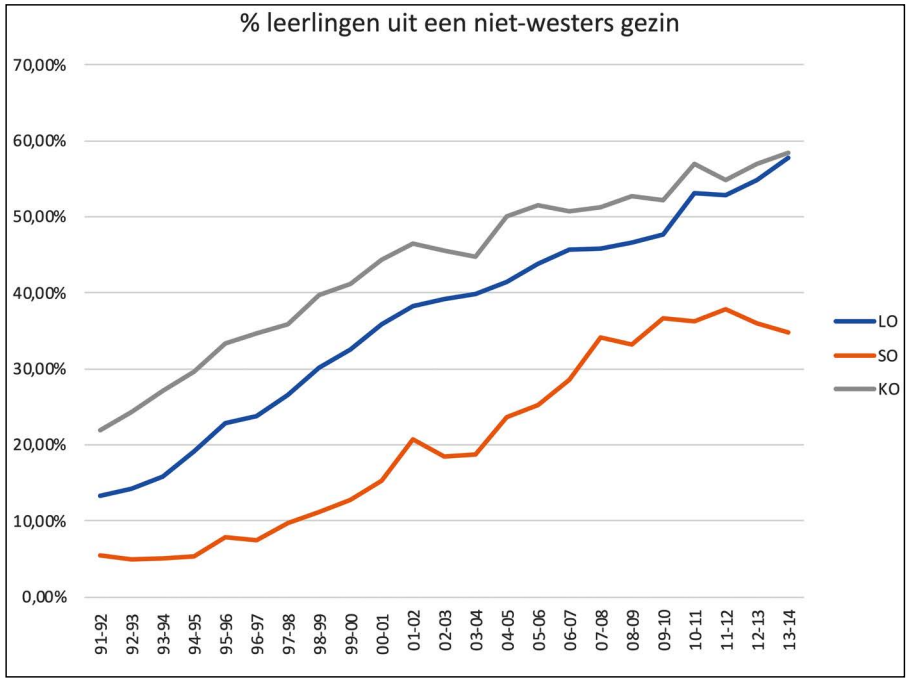
MANSOURY (E.), SAEYS (M.). 'De controverse over controversiële onderwerpen in de klas: Saved by the bell?'. In: *Kavadias*,

SPRUYT (D.B.), ENGELS (N.), VAN CAPPEL (G.) (red.). *Zinnekes zijn DEBEST – Diversiteit aan het werk bij Brusselse jongeren van vandaag*, ASP, Brussel, 2021

STATBEL. (2021). Bevolking naar herkomst en geboorteland per gemeente. Brussel: Belgische Federale Overheidsdienst.

WAYENS (B.), JANSSENS (R.) & Vaesen (J.). 'Het onderwijs in Brussel: een complex crisisbeheer'. *Brussels Studies*, 2013, https://doi.org/10.4000/brussels.1182

WAYENS (B.), MARISSAL (P.), D'ANDRIMONT (C) & VANDENBROUCKE (A). *Creëren van plaatsen in het secundair onderwijs. Evaluatie en lokalisatie van de noden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*. Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, 2018

Grafiek 5: Percentage leerlingen uit een niet-westers gezin 1991-2014. VGC

Grafiek 5 illustreert deze toegenomen diversiteit bij de leerlingenbevolking verder. Anno 2014 bestond de meerderheid van de leerlingen uit kinderen met een andere 'etnisch-culturele achtergrond'. Hiermee is Brussel een "Meerderheid-Minderheid" stad geworden (Geldof 2016). Gelet op de toegenomen diversiteit in Brussel (zie STATBEL 2021) is het voor de hand liggend dat deze trend zich sinds 2014 heeft verderzet in het Nederlandstalig onderwijs.

COLOFON

Zesmaandelijks tijdschrift van het
Archief en Museum voor het Vlaams leven te Brussel vzw

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Erwin Eysackers, Arduinkaai 28, 1000 Brussel

EINDREDACTIE

Steph Feremans

REDACTIE

Mike Carremans, Steph Feremans

MEDEWERKERS AAN DIT NUMMER

Mike Carremans, Christopher De Keyser, Erwin Eysackers, Guido François, Mathis Saeys, Sven Steffens, Wim Vandenbussche

REDACTIEADRES

Arduinkaai 28 1000 Brussel | arduin@amvb.be

VORMGEVING

L-INK

DRUK

Cassochrome

ISSN

1784-3111

ABONNEMENT

op *Arduin* en *@rduin*: € 30,00
KBC: 433-1062071-43 | BIC: KREDBEBB | IBAN: BE66 4331 0620 7143

LOSSE NUMMERS

Arduin: € 20,00

Het AMVB tracht de wettelijke voorschriften inzake auteursrecht toe te passen. Instellingen en personen kunnen contact opnemen met de redactie indien zij menen rechten te kunnen laten gelden.

AMVB

Arduinkaai 28, 1000 Brussel | tel: 02 209 06 01 | fax: 02 502 83 21 | www.amvb.be
Algemeen: info@amvb.be
Directie: stef.feremans@amvb.be
Archief: florian.daemen@amvb.be
Publiekswerking: mike.carremans@amvb.be
Arduin: arduin@amvb.be (redactionele vragen en opmerkingen)

De leeszaal van het AMVB is gedurende de weekdagen toegankelijk van 9.00 tot 16.00 uur en op afspraak, gesloten tijdens het weekend en op feestdagen.

AMVB ARCHIEF EN MUSEUM VOOR HET VLAAMS LEVEN TE BRUSSEL
cultuur brussel
ERKEND CULTUREEL ARCHIEF
Vlaanderen verbeelding werkt